

Budapest katolikus templomai

GRÓF LA ROSÉE ERZSÉBET

BUDAPEST

KATOLIKUS TEMPLOMAI

BUDAPEST

A SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1938

Nihil obstat *dr. Nicolaus Töttössy* censor dioecesanus. Nr.
1954/1938. Imprimatur. Strigonii die 28. Aprilis 1938. *Dr. Joannes Drahos* vicarius generalis.

Stephaneum nyomda r. t. Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
A nyomdáiért felelős: ifj. Kohl Ferenc.

BEVEZETŐ.

BUDAPEST területé ősrégi emberi település. Midőn Krisztus Urunk születése körüli időben a rómaiak megjelennek ezen a tájon, már kelta helységeket találunk itt, s azokat részben várakká, városokká fejlesztik. A népvándorlás hullámai után megmaradt romok közt főkép szlávok telepednek meg. Végül mintegy ezer év előtt a magyarság veszi birtokába.

Volt-e itt régebben a honfoglaló magyarság megtelepedése előtt keresztény templom, — nem tudjuk. De a feljegyzések és az ásatások tanúsága szerint, Budapest területén, a Szent István király által keresztény hitre térített magyarság már a XI. században több katolikus templomot emelt.

A XIII. század tatárdúlása, majd a XVI—XVII. század török uralma nagyrészt elpusztította a magyar katolicizmus ősi emlékeit. A török kitakarodása után a hajdani gazdag királyi székhelyből, a virágzó középkori városokból szegényes, lezüllött romok, falvak ma-

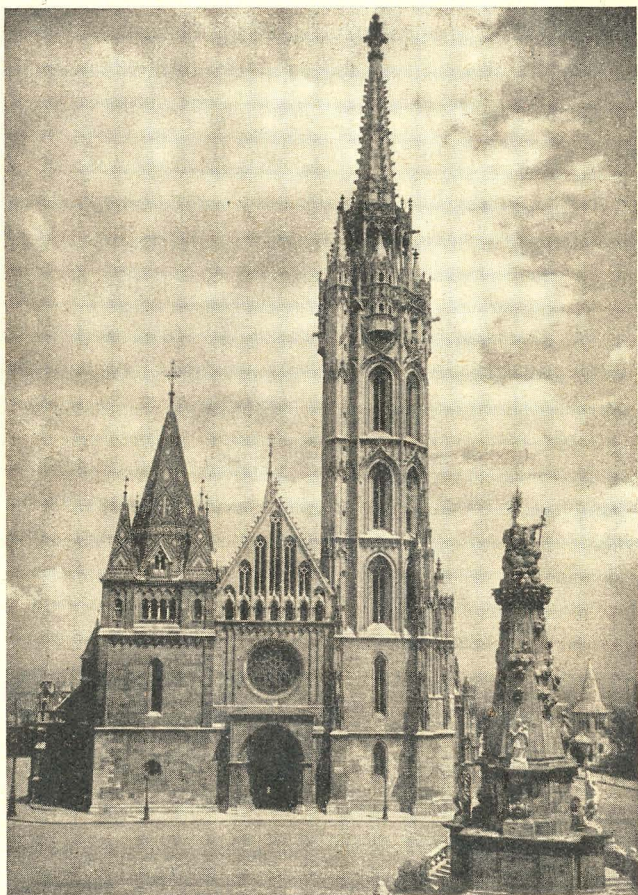
radtak, melyek gyarapodó lakossága aztán egyre-másra építi a barokk-templomokat egészen a XIX. századig. Majd érvényre jutnak az elfinomult barokk után a rokokó-, az empire- és a neo-stílusok is.

A Főváros dunabalparti része a mult század utolsó harmadában indult hirtelen fejlődésnek. A kor eklektikus műízlésének megfelelően főképpen neo-román, neo-gótikus, neo-barokk stílusban tervezik építészeink a templomokat is. Számuk azonban a hívők mindinkább növekvő tömegéhez képest bizony csekély és a lelki szükségletek kielégítésére nagyon is elégtelen. A világháborút követő fellendülő vallásos korszak igyekezett ezt a hiányt némiképp pótolni. Azóta a város különböző pontjain, ahol legnagyobb a hiány, épült egy-egy új templom. Ezekben is még túlnyomórészt a történelmi stílus dominál, — főleg a román és a román-gót átmeneti stílust kedvelik a tervezők, de akad reneszanszos elgondolású épület is. Legújabbán, a külföldi példán okulva, itt-ott a vasbetonszerkezetnek megfelelő modern templomot is építettek.

Minden korszak és minden művész tehetségének és ízlésének legjavával állott a templomépítés és templomdíszítés nagyszerű munkájába, hogy a művészet nyelvén is hirdesse Istennek s szenteinek dicsőségét, s a művészet eszközeivel is fokozza az imádságos lelkek

bensőséges áhítatát. Értetlenül állanánk törekvéseikkel szemben, ha meg nem ismernők szépséges alkotásaikat, hálátlanok volnánk művészetükkel szemben, ha meg nem értenők műveiket, félreismernők szándékaikat, ha áhítatunk nem épülne munkáikon.

Ezért törekszik ez a kis könyv arra, hogy rövid összefoglalásban bemutassa Budapest templomainak szépségeit. Hogy útmutatóként is szolgálhasson, felsorolja az *Erzsébet-híd pesti hidfőjétől* kiindulva az egyes templomokhoz vivő főbb és állandó közlekedési eszközöket is. Bárcsak növelné olvasóiban azt a szellemet, melyet az ószövetség királyi zsoltárosa e szavakkal zengett: a házadért való buzgóság emészt meg engem.

A koronázó főtemplom homlokzata.

I. KERÜLET.

A Koronázó Főtemplom.

(I., Vár, Szentháromság-tér.)

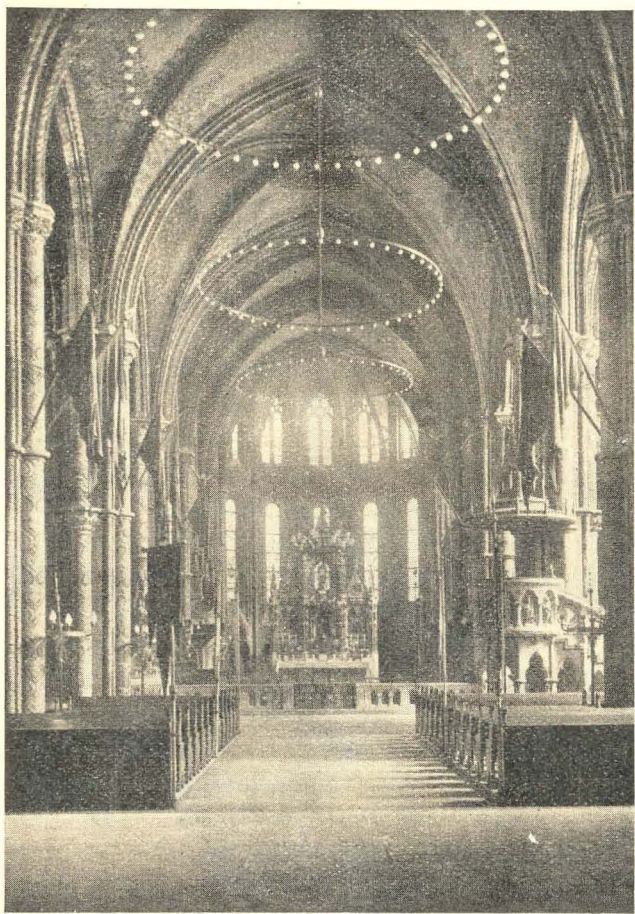
(Az Erzsébet-híd pesti hídfőjétől legkönnyebben elérhető autóbusszon, a 15-ös vonallal a Vörösmarty-térig, ott átszállva, a 16-ossal; villamoson bármely a budai Dunaparton haladó kocsival a Lánchídig, onnan siklóval [hegypálya] a Várba.)

Fenn, az ősi Várban, előkelő közhivatalok és régi kis paloták közül emelkedik ki a fővárosnak, sőt talán Magyarországnak is egyik legrégebb, legszebb, legfontosabb műalkotása: a *Nagyboldogasszony-templom*, vagy újabb nevén: *Koronázó főtemplom*. A köznyelv többnyire *Mátyás-templom*-nak nevezi.

A hagyomány szerint 1015-ben *Szent István* király (997—1038) alapította s miután a tatárok elpusztították, 1255 körül, *IV. Béla* király (1235—1270) idejében épült ujja. Az eredetileg román-gót átmeneti stílusú épületet *I. Mátyás* király (1458—1490) restauráltatta s méltó befejezésül a templom tornyát gyönyörűen díszített nyolcszögű toronnyá alakította. Ezért került a toronyra a Hunyadiak hollós címere, s a templom

déli oldalához épített tornyocskára is — a csőrében gyűrűt tartó holló. Innen ered a «Mátyás-templom» elnevezés is. Csodálatos ünnepségek, koronázások, királyi esküvők, gyászszerartások székhelye volt egykor ez a misztikával teli, a magyar történettel összenőtt épület. Diadalmas hadjárat után Te Deum-ot tartott benne a törökverő Hunyadi János; itt volt Mátyás király esküvője Arragoniai Beatrixsal és János király is itt esküdött hűséget Jagello Izabellának. A török hódoltság alatt (1541—1686) *Eski-dzsámi* néven mohamedán mecset, s csak mikor különösen XI. Ince pápa (1676—1689) nagy és eredményes segítségével, az egyesült keresztény hadak Budát visszafoglalták (1686 szeptember 2.), kapta vissza a templom újra régi rendeltetését. A koronázó főtemplomban tartják a hivatalos istentiszteleteket. 1867-ben *I. Ferenc József* királyt (1849—1916) és 1916-ban *IV. Károly* királyt az ódon épület ívei alatt koronázták meg. Előbbi uralkodónak Simor János hercegprímás (1867—1891) és gróf Andrássy Gyula miniszterelnök, utóbbi fejére pedig Csernoch János hercegprímás (1912—1928) és gróf Tisza István miniszterelnök helyezte a Szent Koronát. A török idők óta súlyosan megrongálódott templomot a múlt század végén *Schulek Frigyes* műépítész restaurálta: elpusztult jobb hajóját helyreállította, a torony felső emeletét megtervezte, s egyben megszabadította az építészeti és esztétikai szempontból zavaró díszítésktől, úgyhogy Magyarország egyik legnagyobb alkotása lett.

A ma tiszta gótikus stílust mutató templomot eredetileg kéttornyúnak tervezték, de csak a jobboldali,

A koronázó főtemplom belseje.

ú. n. Mátyás-torony épült fel részben, a másik, ú. n. Béla-torony nem. Ebben a sorsban osztozik egyébként az ugyancsak kéttornyúnak elgondolt bécsi Szent István-, a kassai Szent Erzsébet, a lőcsei Szent Jakab-templom, a strassburgi Münster- és még számos más gótikus székesegyház is, melyeknek szintén csak egy tornya készült el. A Schulek építtette magasbatörő, finom rajzú, artisztikus torony díszes sisakja keresztvirágban végződik. A háromhajós zománcozott, színes cseréppel fedett épületet, a fő- és kereszthajó találkozása fölött kisebb, ú. n. huszártorony díszíti.

A templomnak az utca szintjénél ma már mélyebben fekvő belsejébe lépcsők vezetnek. Jobbfelől, a többnyire zárt déli kapu előcsarnokában *Kinizsy Pálnak*, Mátyás király «Fekete serege» fővezérének, a törökverő kenyérmezei hősnek síremlékét találjuk.

A lépcsőtől jobbra eső *lorettói kápolnában* 1515-ben készült reneszansz-korbeli *Mária-márványszobrot* II. Ulászló király (1490—1516) készíttette, 1520 óta áll jelenlegi helyén. A szoborhoz fűződő érdekes hagyomány szerint: mikor a török ostromolta Buda várát, ezt a kápolnát befalazták. A vár visszavívása közben azután a puszkaporos torony felrobbantásával egyidejűleg leomlott a kápolnát rejtő fal, és így előtűnt a 145 éve lappangó Mária-szobor. A törökök nagyon megremültek s csodás intőjelet láttak benne. Érezték, hogy uralmuk végetér és Buda várán ismét a kereszt ül diadalt. Ugyancsak a lorettoi kápolnában, üveg alatt, látható *Erzsébet királyné* menyasszonyi koszorúja is.

A templom *jobb* hajójának oldalkápolnái a századok folyamán megsemmisültek, csupán a sekrestye bejáratá-

val szemben van egy lezárt kápolna, melyben a királyi koronázáshoz használatos egyházi ruhákat, egyházi szereket és drága ötvösmunkákat őrzik. Ugyanitt van *Lucas Cranach* (1472—1553) német festő elfántcsontra festett Szűz Mária képe, melyet Erzsébet királynénk ajándékozott a templomnak.

A szentély a magyar királykoronázások színhelye. A főoltárt régi, érdekes bronz-gyertyatartók díszítik.

A főoltártól *balra*, a *Szent László-kápolna* Szent László magyar király (1077—1095) életét ábrázoló freskóit (A cserhalmi ütközetben megment egy elrablott leányt a kunok kezéből; Szomjazó seregének vizet fakaszt a sziklából; Sírján istenítélet történik) *Lotz Károly* festette.

Balfelé tovább haladva a *Szent István-kápolnába* érünk, melyben magyar szentek ereklyéit őrzik. Eredetileg a XV. századbéli *Gara-kápolnából* származik. Üvegfestményei a kiváló történeti festő, *Székelly Bertalan* tervei szerint készültek.

Ezután a *Szentháromság-kápolna* következik. Itt nyugszik III. Béla király (1073—1096) nejével, antiochiai Annával. Díszes sírjukat I. Ferenc József király (1849—1916) 1899-ben emeltette, ki a székesfehérvári bazilika feltárásakor talált tetemeket Budapestre hozatta és az eredeti ékszerekkel együtt újra eltemettette. A kettős márvány-szarkofág román stílusban készült, egyik oldalán férfialak nyugszik, lábánál oroszlánna, a bátorság jelképével, a másikon női alak, lábánál kutyával, a hűség jelével. A sír felett domborművek láthatók; tornyos mennyezet alatt Krisztus alakja az apostolokkal, a mennyei Jeruzsálemet jelképezi. Kétoldalt márványtáblák hirdetik a sír újjáalkotását, más-

részt Ferenc József királynak az itt nyugvó Béla királlyal összefüggő családfáját.

E kápolna felett van a Templárius-rend kápolnája, mely a sekrestyéből vezető lépcsőn érhető el.

A szomszédos kápolnában lévő szárnyas oltáron *Zichy Mihály* képei *Szent Imre* királyfi életét ábrázolják.

Visszaérve a templom hátsó falához, a *keresztelő-medence* felett érdekes ablakot látunk, mely a templom legrégebbi idejéből való.

Mellette *Lotz Károly* falfestménye a nándorfehérvári (belgrádi) csata emlékére elrendelt harangozást örökíti meg. *Hunyadi János* 1456-ban nagy győzelmet vívott a török felett; III. Callixtus pápa (1455—1458) az egész kereszténységnek ezt a szabadulását azzal kívánta megünnepelni, hogy elrendelte a világ minden katolikus templomában a déli harangszót. Bizonyára kevesen gondolnak a déli harangozáskor erre a magyar vonatkozásra, a magyar dicsőség fényes diadalnapjára.

A templom külső falába több régi sírkövet falaztak be, melyeket a helyreállításkor találtak; szanaszét körülötte ugyanis egykor temető volt.

A templom mellett áll *Szent István* király *Strobl Alajos* mintázta pompás lovas szobra, mögötte húzódik a hangulatos festői *Schulek Frigyes* alkotta neo-román Halászbástya. Ha a Várból a Halászbástya valamelyik lépcsőjén távozzunk, letről visszatekintve, a templom és a bástya művészi összhangjában Budapest egyik legszebb városképe tárul elénk.

A Királyi Várkápolna.

(I., Vár, Királyi Palota.)

(Elérhető: 15-ös autobuszon a Vörösmarty-térig, onnan 16-ossal a Várba; vagy bármely a budai Dunaparton haladó villamossal a Lánchídig, onnan siklóval [hegyipálya] a Várba.)

A Szent György-téren balfelé fordulva a királyi palota külső udvarára jutunk, ahol az őrség pavillonjával szemben Strobl Alajos bronzfigurás Mátyás király kútja áll, emögött van a királyi Várkápolna, melynek bejárata a palota belső udvaráról nyílik.

A régebbi Zsigmond-kápolnát az úgynevezett udvari templomot *Szent István király dicsőséges Szent Jobbjának* szentelték. A kápolnát *Mária Terézia* királynő (1740—1780) a királyi palota helyreállításával egyidejűleg építtette s ugyancsak az — ő rendeletére helyezték el benne 1770-ben Szent István király bebalzsamozott jobbkezét. Erről a helyről indul el a körmenet a Szent Ereկlyével minden év augusztus 20-án Szent István napján.

Mária Terézia uralkodása idején több tudós hívta fel az udvar figyelmét arra, hogy a magyar királyság védnöksége alá tartozó raguzai köztársaságban, Dalmáciában a nép nagy tiszteletben részesíti Szent István király jobbkezét és koponyáját. A királynő azonnal lépéseket tett, hogy Magyarország számára a drága ereklyéket a raguzai dominikánusoktól visszaszerezze. 1754-ben kezdődtek a tárgyalások, de csak 1770-ben kerültek az ereklyék Bécsbe. Itt *Pray György* Jézus-társasági atya, a jeles magyar történettudós állapította meg hitelességüket. Egy XVI. századbeli s az ereklyék

mellett levő papírszelet tanusította, hogy azonosak Szent Istvánnak eredetileg Bihar megyében őrzött ereklyéivel, melyeket a XVI. században a török elől Dalmáciába vittek. Bécsből azután Budára, a Várkápornába hozták a Szent Jobbot s azóta itt őrzik. Mária Terézia az ereklye őrizetét s az udvari plébániát külön lovagrendre bízta, a «*Vöröscsillagos Kereszthordó Lovagok Rendjére*» (Militaris Ordo Crucigerorum cum Rubra Stella), mely 1884-ig állt fenn, mikor is a plébániát az esztergomi főegyházmegye vette át. A rend nagymestereinek és kiválóbb papjainak portréi a plébánián láthatók.

A barokk stílusú templom főoltárképét *Fischer Vince* festette: Krisztus a keresztfán. Újabban itt helyezték el *Roskovics Ignác* (1854—1915) impozáns oltárképét, mely Szent Istvánt udvara körében ábrázolja. A főoltár mögötti fülke oltárán őrzik *Szent István jobbját* díszes üvegszekrényben.

A kápolna kriptája a Habsburgok nádori ágának, József nádor utódainak temetkezőhelye.

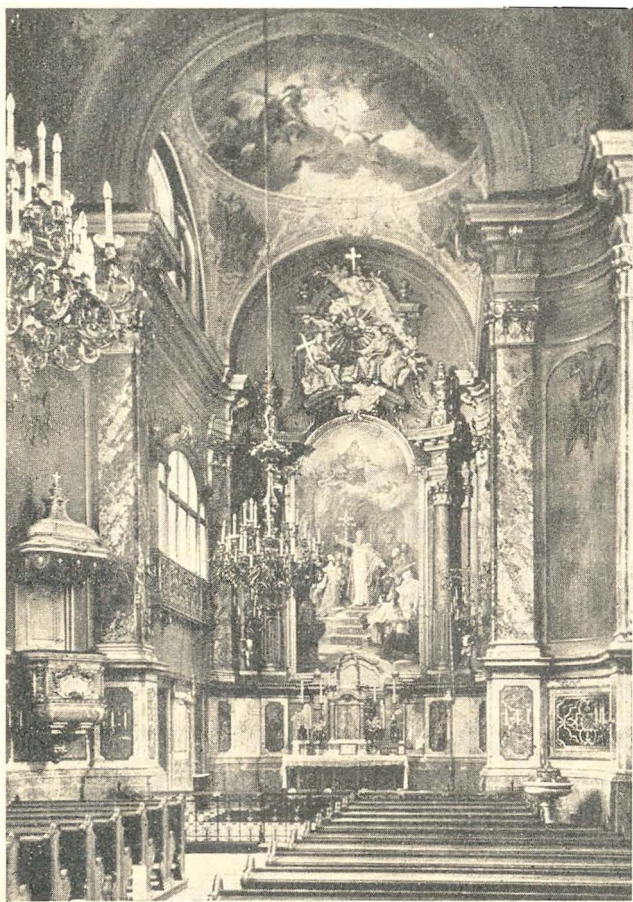
A helyőrségi templom.

(I., Vár, Uri-utca 55.)

(Legkönnyebben elérhető autobusszal: 15-össel a Vörösmarty-térig, ott átszállva, 16-ossal a végállomásig.)

A Vár északnyugati végén, a Kapisztrán-téren, szemben a Nádor-laktanyával és a Hadtörténelmi múzeummal áll az egyszerű, de vastag faltömegeivel, monumentális külsejű Helyőrségi templom.

A XIII. században kb. a Nagyboldogasszony-temp-

A Királyi Várkápolna.

lommal egyidőben építették a franciskánusok az eredetileg Szent János evangélistáról, illetve Mária Magdolnáról elnevezett templomot. Amaz a középkor folyamán a németnyelvű polgárság, ez pedig a budai magyarok temploma volt. 1500 körül országgyűléseket is tartottak benne; a török uralom idején ez volt Budán az egyetlen engedélyezett keresztény templom, melyet török parancsra az összes keresztény felekezeteknek együtt kellett használniuk. A régi templomból úgyszólván csak a torony egy része maradt meg két emelet magasságban, a törökök bontották le s ebből a magasságból lőtték az ostromlókat. A XVIII. században ezt a templomot is barokk stílusban építették újjá, úgyhogy eredeti gótikájának nyoma is alig maradt. A legújabb, jószándékú törekvéseknek sem sikerült műemléki jellegét helyreállítani. Itt koronázták meg *I. Ferenc* királyt (1792—1835) és itt fosztották meg papi méltóságától a jakobinus mozgalma miatt halálraítélt *Martinovics Ignácot* 1795-ben. A templom külső falában márványtábla hirdeti, hogy itt temették el *III. Endrét* (1290—1301) az utolsó Árpád-házi magyar királyt.

A templom mai bejárata, előkelő empire, de előcsarnoka, amint a csillagos boltozat bizonyítja, késői csúcsíves stílusban épült. A mennyezet mozgalmas nagy freskóképe *Falkoner X. Ferenc* műve és a kereszténység diadalát a pogányság fölött ábrázolja. A főoltár feletti kép állítólag *Maulpertsch Antal* festménye. Az új főoltárkép *Merész Gyula* alkotása. A különböző fegyvernemek hódolatát a Magyarok Nagyasszonya előtt, választotta tárgyául a művész, aki a képen töb-

bek között *kapisztránói Szent Jánost, a templom védő-szentjét* is ábrázolta.

A templomban a világháborúból származó s a nemzeti hadsereg keletkezéséről szóló több emlék látható.

A tabáni plébániatemplom.

(I., Attila-körút 38.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamossal.)

A Szent Katalinnak szentelt *tabáni plébániatemplom* a Várhegy déli lábánál fekszik.

Az Árpádok alatt alapított, a török időkben megsemmisült, valószínűleg román stílusú templomnak körülbelüli helyén, Szűz Mária tiszteletére a régi Kis Pest, vagy Kelenföld lakói részére épült. Az elpusztult románkori templomban volt két évig Szent Gellért püspök ideiglenes sírja s úgy lehet ebből a templomból származik a mostani templomba az a XII. századból való s díszes faragású Krisztust ábrázoló dombormű, melyet az előcsarnok falába illesztettek. A török időkben itt egy köralakú mecset volt. A tabáni plébániatemplom a XVIII. század elején, 1728—39-ben barokk stílusban épült. 1810-ben a nagy tabáni tűzvész erősen megrongálta, de szenvedett az 1849. évi budai ostrom ágyúitól is. Hosszú ideig a Ferenc-rend tulajdonát képezte, csak a múlt század végén került világi papság a rend helyébe. Ebben a templomban gyakran misézett *Virág Benedek*, a nagy magyar ódaköltő, ki haláláig a Tabán lakosa volt és itt keresztelték meg az anyák

megmentőjét, *Semmelweis Ignácot*, a világhírű magyar orvostudóst.

Az egyhajós, sokszor megújított barokk-arculatú, egyszerű külsejű templomnak egyetlen tornya van.

A már említett, az előcsarnok falába illesztett kör-alakú, valószínűleg a XII. századi kezdetleges román-stílusú Krisztust ábrázoló dombormű sárgás mészkőből készült, s az *«áldástosztó Krisztust»* ábrázolja, kinek alakját az evangelisták szimbolikus szárnyas jelképei veszik körül. Valószínűleg a régi templomból származik, a XII. század második feléből s egy nagyobb reliefnek töredéke. Mellette az *Ecce Homo* népiesen jellemzett faszobrát láthatjuk, melyet talán valamelyik ismeretlen budai mester alkotott.

A szentély mennyezetfreskója *Kimnach László*-nak, a múlt század népszerű festőjének műve: Szent Katalin mennybemenetelét ábrázolja neo-barokkos lendületű angyalok és felhőtömegek között. Alatta a hatalmas, nemes barokk ízlésű főoltár, melynek kellemesen meleg színezésű eklektikus, akadémikus ízű képe *Marastoni Jakab*, velencei származású, de Pesten meghonosodott festőművész 1850-ből származó alkotása. A szentély bal- (evangéliumi) oldali falát *Nagy Lázár* Jézus temetését ábrázoló falfestménye díszíti.

A jobb- (lecke) oldali első mellékoltáron ismét *Marastoni Jakab* finom kivitelű, intim hangulatú olajfestményét láthatjuk: A Szent Család. A szerény kivitelű mellékoltárok képei közül említésreméltók még *Sauer* festő alkotásai: *Szent Anna* és *Szent Teréz*. A *Szent Flórián*-oltár képét, mely az 1810-i tabáni

tűzvést ábrázolja, *Schöffl József Károly* festette, A vele szemben levő *Szent Lőrinc*-oltár képének festője ismeretlen. A régi barokk képanyag túlnyomórészt az említett tűzvész alkalmával elpusztult, a megmaradt alkotások közé tartozik egy különös, mindkét oldalt festett kép, melynek elülső részén az *Immaculatát*, míg a másik oldalán, úgylehet a festmény adományozóját, valami kegyeséletű szabómestert látunk, késő barokk felfogásban. Érdekes még *Rausch József* Szent Pétert ábrázoló olajfestménye is.

A templom XVIII. századbeli szobor-anyagából a már említett *Ecce Homo* maradt ránk, továbbá *Kugler János* Krisztus keresztelését ábrázoló, a keresztelőkút faszobor-csoportja, valamint két barokk stílusú, jól kivitelezett angyal, melyek valamikor gyertyatartókul szolgáltak. E két utóbbit a főoltár számára *Weigl Tamás* szobrász készítette. *Szent Sebestyén* faszobra és a feltámadó *Krisztus* hársfából faragott körmeneti szobra, jól mintázott alkotások.

A krisztinavárosi plébániatemplom.

(I., Krisztina-tér 10.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamossal.)

Nem messze a várhegyi Alagúttól, az I. kerületnek abban a részében, melynek hajdan Logod, 1763 óta pedig Krisztinaváros a neve, találjuk a *krisztinavárosi plébániatemplomot*.

Ezen a helyen 1700-ban Franzin Péter Pál nyolc-

gyermekes kéményseprőmester kápolnát emeltetett há-lából, amiért a Szent Szűz megoltalmazta és családját elkerülte a pestis. Ez a kápolna — melyet alapítójáról «*kéményseprő-kápolnának*» is neveztek — 1723-ban a közelében levő löportorony felrobbanásakor elpusztult. Itt épült fel azután 1795—97-ben Groll Fábian ferenc-rendi atya kezdeményezésére a mai templom. A temp-lom főbejáratától jobbra elhelyezett vörös márvány-tábla örökíti meg, hogy ebben a templomban volt 1836 február 4-én *Széchenyi István gróf*, «a legnagyobb magyar» és Seylern Crescentia grófnő esküvője. A templom északi oldalához csatlakozó tornyos ékítményen ugyan-csak emléktábla hirdeti *Csernoch János* hercegprímás itt töltött segédlelkészi működését. A templomot a Székesfőváros 1927-ben renováltatta; ekkor helyez-ték el a Fővárosi Múzeumban a templom melletti téren álló, a XVIII. század elejéről származó Mária-szobor eredetijét, míg a téren annak pontos mását állították fel.

A krisztinavárosi plébániatemplom empire-stílusú templom, bár ennek a stílusnak inkább csak belső elrendezésében hódol, mert külső díszítése ro-kokó ízű.

Egyetlen tornya a főbejárat felett van.

Belseje igen díszes, falai sokszínű márvánnyal bo-rítottak.

Eleinte a főoltáron kívül csak két mellékoltára volt, de idők folyamán még négy mellékoltárt emeltek a templomban. A *főoltár* Held Frigyes budai, a *szentségház* Salm Lipót pesti szobrász alkotása. A főoltárkép Szent József megdicsőülését ábrázolja; előtte a vérét hullató

A krisztinavárosi templom.

Szűz Anya *kegyképe*, mely pontos másolata a piemonti Ré faluban levő, a XVI. századból származó csodatevő képnek.

A *segítő Szűz Mária oltárképe* az 1810-i nagy tűzvést örökíti meg. A főoltárhoz legközelebb eső oltárokon két-két művészi *Jézus Szíve*, *Szűz Mária*, míg a *bűnbánó Magdolna* oltárképe mellett *Szent Katalin* és *Szent Borbála* faszobra áll, melyek Dunaiszky Lőrinc művei és a kor klasszicista törekvéseit fejezik ki.

A templom pompás szószéke is empire-stílusban készült. A keresztelőmedence az empire ízlésnek kellemes formájú alkotása, tetején díszes keresztelési jelenet látható. Lehet, hogy a kutat az készítette, aki az óbudai és helyőrségi templom keresztelőmedencéjét tervezte.

A Vöröskereszt-kórház kápolnája.

(I., Csörsz-utca.)

(Legkönnyebben elérhető a 8-as autobuszon a Győri-útig haladva.)

A nagyméretű *Vöröskereszt-kórház* ízléses kis kápolnája nyilvános jelleggel bír. Idejár az egész környék katolikus lakossága szentmisét hallgatni; ez tette szükségessé a gyakori istentiszteleteket is.

II. KERÜLET.

A Szent Anna plébániatemplom.

(II., Batthyány-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 7-es autobusszal, vagy bármely a budai Dunaparton haladó villamossal.)

A Fő-utca mentén, a Dunára nyíló Batthyány-téren emelkedik a kéttornyú *Szent Anna*-plébániatemplom.

Ezen a helyen, melynek régebben Bomba-tér volt a neve, a Musztafa budai pasa által épített ú. n. salétromos mecset állott. A Szent Anna-templom létesülésének érdekes előzményei voltak. Egy *Rappasani Tamás* nevű, dalmát származású világi pap végrendeletében minden vagyonának örököségévé Szent Annát nevezte ki azzal a kikötéssel, hogy Szent Anna tiszteletére plébániát állítsanak és templomot emeljenek. Ebből a hagyatékból vásárolta meg 1723-ban a Jézus-Társaság a templom melletti plébánia-lakot, melyben addig «A Horgonyhoz» címzett fogadó volt. A XVIII. század derekán Hamon Kristóf és Nepauer Mátyás tervei szerint a templom el is készült. Látszólag, mintha ellentmondás volna az egyhajós templom és a némikép háromhajós épületet mutató homlokzat között. Tornyai jól tagoltak, arányai az épület egységét szolgálják. Mária Terézia királynő (1740—1780) a templomot értékes műkincsekkel és egyházi ruhákkal ajándékozta meg, melyek a tanácsteremben láthatók. Szent Anna-templomát műemléknek nyilvánították és a Műemlékek

Országos Bizottsága öröködi felette, hogy eredeti szépségein változtatás ne történjék. A legszebb budapesti templomok közé tartozik. Az egyetemi templomhoz főképp tornyai révén hasonlít. Kapuja egyszerű, a bejárat fölött áll Szent Anna szobra.

Alaprajza szerint egyhajós, tiszta barokk stílusban emelt jóarányú monumentális épület. Építészeti szempontból rendkívül érdekes, hogy kupolája kívülről nem vehető észre, mert sátoztető fedi az épületet. Kupolája, valamint az alatta levő templomhajó ellipszis alakú, melynek tengelye egyúttal a főhajó közpivonala. A kupolát tartó négy pillér díszítése némiképp a római Szent Péter-templom példájára készült.

A templom gazdag főoltára, a jeruzsálemi Szent-Sír templom alakjának utánzása.

Ismeretlen művészek, valamint *Kugler Kristóf* és *Lédernach* festők XVIII. századból származó sok, finom festménye ékesíti a templomot. Oltárai rokokó izűek és művészi gonddal készültek.

Egyik oldalkápolnáját 1933 óta a világháború hősi halottainak emlékére «*Hősök kápolnájává*» alakították. Oltára az 1760-as évekből származó hatalmas, gazdag díszítésű, művészi fafaragású tirolai munka, mely egykor *Ferenc Ferdinánd* néhai trónörökös (meghalt 1914-ben) tulajdona volt. Ettől balra a világháború hősi halottainak emléktáblája.

A hősök emlékművét *Győri Dezső* szobrász készítette.

A Kapucinus-templom.

(II., Fő-utca 32.)

(Legkönnyebben elérhető a 7-es autobuszon, vagy bármely a budai Dunaparton haladó villamossal.)

A Szent Anna-templom közelében, ugyancsak a Fő-utcában találjuk a *Kapucinusok* kis, egytornyú templomát, 1776—1777-ben egy török mecset helyére épült, amelyben vagy 100 évig tartottak istentiszteletet *Árpádházi Szent Erzsébet* tiszteletére. Ismételten renoválták és nagyobbították. Mária Terézia királynő, ki figyelemmel kísérte a magyar főváros fejlődését, erről a templomról sem feledkezett meg s egy sajátkezűleg készített szép, kék miseruhával ajándékozta meg, mely a többi, mai napig használatban levő miseruhák közt látható. Budapesten itt tartották meg először 1886-ban a ma már oly nagyon kedvelt és elterjedt májusi ájtatosságot.

A templom külseje s a mellette levő kolostor a múlt század közepe táján divatos — mert akkor renoválták — romantikus stílust mutatja. Egyszerű homlokzata felett kis torony, emellett kétoldalt tornyocskák. A neo-román ízlésű kapu felett három ablak és szentek domborművű képei láthatók.

Belseje kellemes barokk.

A Szent Erzsébetnek szentelt *őoltár* felett, a szentély mennyezetfreskóját, *«Krisztus királyságát»* Tardos-Krenner László festőművész festette.

Még két freskó díszíti a templomot, melyek *Sándor Béla* tanár művei.

A régebbi két mellékoltár egyike *Szűz Mária*, «keresztények segítségére», míg a másik *Páduai Szent Antal* tiszteletére épült ; utóbbi *Norbert* neves kapucinus iparművész értékes alkotása. A jobboldali bejáratnál levő *Szent Mihály* oltárt az 1831. évi pestisjárvány elmulásakor a hívek hálából emeltették. A nagy vész emlékére pünkösdi vigiliáján még ma is egész éjjel virrasztva imádkoznak a hívek az oltár előtt. Az 1810-i nagy budai tűzvész alkalmával a hívek fogadalmat tettek egy Szent Flórián-oltár létesítésére, ehhez azonban csak a Szent Flórián-kép készült el. Ez a kép később a Helyőrségi templomba került ; az itteni szentély melletti oratóriumban függő Szent Flórián festmény későbbi eredetű.

A Szent Erzsébet-templom.

(II., Fő-utca 41.)

(Legkönnyebben elérhető a 7-es autóbusszon, vagy bármely a budai Dunaparton haladó villamossal.)

A Fő-utca házsorai és a Szent Erzsébetről elnevezett apácák kórházépülete közé ékelve áll az egytornyú *Szent Erzsébet-templom*.

1703—1732 között az egyik legfényesebb budai mecset helyén építették a ferencrendiek, akik szinte legelőször kaptak települési engedélyt s templomuk építését már 1689-ben hagyták jóvá. II. József uralkodónk (1780—1790) utóbb a jelenlegi apácarendnek ajándékozta a hozzátartozó rendházzal együtt, ahol 1786-ban megnyílt az apácák kórháza. Ezt 1805-ben egy új épületszárnnyal bővítették ki.

A templom kívülről keveset mutat. Egytornyú, egy-

hajós barokk stílusú épület, belül azonban annál gazdagabb.

Főbejárata mellett, a sekrestyében őrzik *Szent Flamidián* fejét és *Árpádházi Szent Erzsébet* botját. Az alacsony előcsarnok jobboldali oltára alatt üvegkoporsóban helyezték el *Szent Fortunatus* vértanu ereklyéit.

A főoltár pompás barokk képe *Szent Ferenc* stigmatizálását ábrázolja. A mellékoltárok fülkéiben állanak s azokat teljesen betöltik. Különösen szép az északi oldalon levő, dúsfaragású *Szent József-oltár*. Mellette *Szent Antal* a *kisded Jézussal*, kinek feje ezüstkoronával ékes.

A templom barátságos, világos, egyszerűségében is nemres architektúrájú. Térhatása kellemes benyomást gyakorol a szemlélőre. Gazdagon faragott oltárai, régi képei, szép padjai, melyeket ferences művészek faragtak, valamint empire síremlékei szinte muzeális értékűvé teszik.

A Rákóczi Ferenc emléktemplom.

(II., Keleti Károly-utca 37.)

(A 7-es autobusz végállomásánál.)

A Rózsadomb aljában, ahol a Keleti Károly-utca a Marcibányi-térre torkollik, áll az 1926-ban *Árkay Aladár* tervei szerint, neo-román stílusban épült, magyaros motívumokkal díszített *Rákóczi Ferenc emléktemplom*.

Falában elhelyezett emléktábla jelzi, hogy a fejedelem születésének 250. évfordulója alkalmából emelték.

A templom belsejében látható *Smigelszky* szép festménye: Az imádkozó Rákóczi.

A régi Szent János-kórház kápolnája.

(II., Margit-körút 68 és Széna-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamossal a Széll Kálmán-térig haladva, onnan néhány lépés gyalog.)

A Margit-körút, a Széna-tér és a Görgey Artúr-utca közt terül el a régi Szent János-kórház hosszú, egyemeletes, sárga épülete, melynek meghitt, kedves kápolnája a Margit-körút felől nylik. Hoffmann Ignác fürdős adományából épült.

Az épület megnagyobbítását a múlt század elején, az egykori lövölde területén, *Ferenc király* (1792—1835) korában neo-klasszikus stílusban tervezték. A Széna-tér felőli homlokzaton még a régi hagyományos barokk építészeti felfogás érvényesül; két nagy korinthusi oszlop közt Evangéliumot tartó *angyalos relief* látható. Alatta vörös márványtábla hirdette a kórházalapítás körülményeit, szövegét azonban a lepergett évek már teljesen letörölték. A kórház előtt szabadon álló kisebb korinthusi oszlopon *Nepumoki Szent Jánosnak*, a budaiak kedvelt szentjének szobra áll.

Az utca szintjénél mélyebben fekvő kápolnába tíz lépcsőfok vezet. Szentélye hangulatos, barátságos. Kórusát márványoszlopok tartják. Berendezése teljesen barokk ízlésű. *Díszes főoltárán* Nepumoki Szent János képe. Mellékoltára Szűz Máriának szenteltetett.

A kápolna a Szent Anna egyházközség körzetéhez tartozik.

A Buda-országúti templom.

(II., Margit-körút 23.)

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamossal a Margit-hídig haladva, onnan a 4-es, 49-es, vagy 71-es kocsin.)

A Margit-körút elején álló egyszerű külsejű, Buda-országúti templomot két alacsony tornya emeli ki az utca házsorából.

A templom helyén eredetileg egy 1705-ben alapított fatornyos kis kápolna állott. Ennek utódjaként épült a XVIII. század hatvanas éveiben, XIII. Kelemen pápa (1758—1769) idején, a jelenlegi templom. A kápolna, majd a templom eredetileg az ágostonrendiek birtokában volt, mindaddig, míg *II. József* (1780—1790) a szerzetesrendeket el nem törölte. Így vette át azután a templomot a ferencrend Kapisztránói Szent János provinciája, cserébe az Erzsébet-apácáknak a Fő-utcában levő mostani templomáért, melyben addig viszont a ferencesek pasztoráltak.

A templom építésének és hathatós jótevőjének, *Horányi Gábornak* arcképe a II. Gelasius pápát (1118—1119) ábrázoló képen van 1769 óta megörökítve.

Az oltárképek festőinek neve nem maradt ránk. Még az Ágoston-rend korából származik a *Szent István, első vértanút* ábrázoló főoltárkép. Az evangélium oldalán levő *Szent Antal-oltáron* Szent Ágoston, a lecke oldalán a *Jézus Szent Szíve-oltáron* Szűz Mária, «szomorúak vigasztalója» képe látható, míg az utolsó oltáron *Szent Miklós* püspök életéből vett jelenetet ábrázolt a művész

s a XVIII. századbéli festményen a budai királyi vár egykorú képe is látható.

A többi képet, *Szent Ferencet*, a haldokló *Szent Józsefet* és a keresztoltári képeket már a ferencrendiek szerezték meg. Festőjük *Réder Antal Adolf*, ki 1839-ben a Császárfürdő bérlője volt. A freskókat, így «a *ferences szentek hódolatát a Megváltó előtt*», *Unghváry Sándor* festette.

Szent József, Szent Antal és a fájdalmas Szűz *szobrai* 1890 óta kerültek a templomba egyes áldozatos hívek adakozásából.

A templom mellett levő rendházban őrzik kapisztránói Szent János állítólagos ivóserlegét. A rend értékes könyvtárában a szomorú emlékü apát, jakobinus Martinovics kéziratait őrzik.

A templomhoz vagy 15.000 hívő tartozik, kik az ünnepnapokon óránként ismétlődő szentmisék alkalmával minden helyet megtöltenek.

A Szent Veronika-kápolna.

(II., Rózsadomb.)

(Legkönnyebben elérhető 16-os villamoson a Margit-hídig, átszállással bármely kocsin a hídon át, onnan gyalog a Margit- és Apostol-utcán a Rózsadombra.)

Pirostetejű, halványsárga falú, kistornyú, egyszerű épület áll a Rózsadomb keleti részének egy kis magaslatán. Igénytelenségével tűnik ki a palotaszerű villák közül a *Szent Veronika-kápolna*. A körülötte levő teraszról felséges kilátás nyílik Buda jó részére, az ezüstösen kanyargó Dunára, a csodás fekvésű Margitszigetre

s Pest egész panorámája oly megkapó képet nyújt, hogy még Európa legszebb helyeit bejárt idegeneket is méltó csodálkozással tölti el.

Nagy idők tanuja ez a kis kápolna. Eredetileg temetkező helyül a Latinovits-család építtette a XVII. század utolsó éveiben. A Rózsa- (akkori nevén József-) dombnak ez a része, melyet Kálvária-hegynek is neveztek, 1701-ben a Jézustársasági atyák budai kollégiumának javadalma lett s a jezsuiták vették gondozásukba a kálváriát is, melyet valószínűleg szintén Latinovitsék létesítettek. 1780-ban a Tanulmányi Alap birtokába került a Kálvária-hegy a rajta levő kápolnával együtt, de Buda város magisztrátusának 1787 május 2-án megtartott ülésének jegyzőkönyve szerint, a kápolna és tartozékai a Szent Ferenc szerzetesrendnek adattak át, mely azt azóta is használja. A Rózsadomb rendezése és új utcák létesítése folytán, a kálvária régi stációi sorra áldozatul estek. Az utolsó ilyen kis kápolnaszerű szacellumot 1908. év folyamán bontatta le a főváros mérnöki hivatala. A régi kálváriából ma már tehát csak a közel harmadfél száz éves kápolna áll.

Berendezése üde, falusi hangulatot áraszt — hiszen egykor szőlők vették körül —. A fővárosnak ezen a könnyen elérhető pontján még hamisítatlanul őrzi ez a kis kápolna a régebbi világ csendes áhítatát. Sok régi bibliai tárgyú olajfestménye és *fogadalmi képe* közül a szentélyben függő s 1858-ból keltezett nagyméretű, *Szent Donátot* ábrázoló festmény tűnik ki, melyet a Budán, Pesten akkor keresett Pesty festőfamilia egyik tagja festett.

A pasaréti templom.

(II., Pasaréti-út 137.)

(Legkönnyebben elérhető autobuszon 15-össel a Vörösmarty-
térig, onnan 5-össel. Villamoson a 44-es viszonylattal.)

A budai hegyek közepette elterülő Pasarét villa-
negyedében valóban megtekintésre méltó a ferencesek
budai tartományához tartozó, 1934-ben épült gyönyörű,
modern *Pasaréti-templom*, mely *Rimanóczy Gyula* építész
alkotása.

Az ókeresztény és a franciskánus szellem egyszerű-
sége megkapó kifejezésre jut ebben a fehér tömegű,
modern vasbeton konstrukcióban. Amint az ó-, közép-
és újkorban az egymást felváltó művészi stílus mind-
egyike felhasználta a maga kifejezőképességét Isten
dicsőítésére, úgy kísérli meg a modern művész a mai
technikakövetelte építészeti formában érvényre jut-
tatni áhítatát, amikor templomot tervez. A múlt korok
építészeti formáihoz szokott szem, mely a templom-
építéssel kapcsolatban hagyományok követését kívánná,
szokatlannak találja ezt az épületet — hiszen az őszinte
modern stílus Magyarországon még profán építkezé-
seknél is csak néhány éves multra tekint vissza —, de
ez a lelkiekben és külső hatásaiban is harmonikus épít-
mény a legmagasabb esztetikai követelményeket is ki-
elégíti.

A templom mellett álló harangtorony és a tem-
plom az ókeresztény bazilikák stílusának némiképp
modern utánképzése. A homlokzaton Szent Antal

és Szent Ferenc expresszív alakjait Vilt Tibor mintázta.

A főoltár szembetűnő, jól komponált bronz domborműveit *Ohmann Béla* szobrászművész készítette. Az oldaloltárok közül a baloldali (evangélium oldal) *Szent Ferenc* mellékoltár fafaragású domborművei, valamint a jobboldalon (lecke oldal) *Szűz Mária* reliefje *Bicskey-Karle* szobrászművész, a *Jézus Szíve*-oltár pedig a tehetséges *Illyefalvy-Lőte Éva* szobrásznő műve.

A templom belsejének mindkét oldalán látható graffito-freskókat *Unghváry Sándor* festőművész kartonjai után *Leszkovszky* tanár kivitelezte. A gyönyörű színes üvegablakok *Árkayné Sztehló Lili* festőművész finom ízlését és tudását dicsérik.

III. KERÜLET.

A régi Császárfürdői Kápolna.

(III., Zsigmond-utca.)

(Legkönnyebben elérhető 16-os villamossal a Margit-hídig haladva, onnan 5-ös, vagy 7-es kocsival.)

A Margit-hídról jövet jobbra, Óbuda felé fordulva, a Zsigmond-utca elején találjuk a magyarországi *Szent István* nevét viselő régi császárfürdői kápolnát, mely az istenes Szent János által alapított *Irgalmasrend* tulajdonát képezi.

A régi Császárfürdőt 1806-ban puchói Marcibányi István és neje kesseleőkeői Majthényi Mária megvásárolta akkori tulajdonosától s a rendnek ajándékozta,

hogy itt kórházat alapítsanak. Utóbb az Irgalmasrend kápolna építését határozta el, melyhez Kopácsy József hercegérsek (1838—1847) meg is adta az engedélyt. *Hild József*, a múlt század nevezetes pesti építészé tervezte ezt az empire ízlésű kápolnát, amely 1842—1844 közt készült el. Sokáig csak a nyári hónapokban tartottak itt szentmiséket, de amint Vaszary Kolos hercegprímásnak (1891—1912) a kápolna falában elhelyezett és 1906 nyarán kiállított engedélyén olvashatjuk, ezt újabban az egész esztendőre kiterjesztették.

A kápolna rongálódása folytán, ismételt restaurációkra volt szükség.

A neo-klasszikus stílusú egyszerű épület világos, már-már rideg oltárképe *Szent István* magyar királyt (997—1038) ábrázolja, amint a koronát a *Boldogságos Szűznek* felajánlja.

Az újlaki plébániatemplom.

(III., Bécsi-út 32.)

(Legkönnyebben elérhető 16-os villamoson a Margit-hídig haladva, onnan 5-ös, 7-es kocsikon.)

Újlaknak kisvárosi, részben falusi jellegű földszintes házai közt áll a *Sarlós Boldogasszony* tiszteletét hirdető pompás, barokk plébániatemplom.

Régi okmányok tanúsága szerint körülbelül ezen a helyen már a XIII. század elején kezdődött rendszeres hitélet. Lehet, hogy az Árpádok várkápolnája helyén épült. A török pusztítások után elnéptelenedett vidéken *I. Lipót* király (1657—1705) bajorokat és württember-

gieket telepített ide, erre a tájra. Ezek alapítottak a mai plébánia telkén kisebb szükségkápolnát. 1706-ban felépült a mai templom.

Az előkelő, nemes barokképület egyetlen tornya a homlokzat bal sarka fölött emelkedik.

Főoltárának képét *Falkoner Ferenc*, szobrait *Held Frigyes* alkotta. Nagyon érdekes a szőlőfürtökkel díszített tabernákulum-ajtó, mely utal a lakosság régebbi főfoglalkozására, a szőlőművelésre.

A tágas, tetszetős hajóban álló igen szép szószék és a díszes mellékoltárok a budavári klarisszák egykori rendházából valók. Régi, értékes oltárképei nagyrészt elkallódtak.

Említsük meg, hogy az újlaki plébániatemplom birtokában van egy gyönyörű, vörös bársonymiseruha, mely valószínűleg valamelyik török vezér nyeregtakarójából készült. Érdekes a kilenc font súlyú öröklámpa is. Azt beszélik róla, hogy 1777-ben ellopták, de a még ugyanaznap elfogott tolvajokat jobbkezüktől megfosztották és lefejezték. Különösen megbecsült kincse volt a templomnak az 1492-ből származó ú. n. «Corvin-kehely», melyet azonban használatra 1904-ben a Koronázó főtemplomnak adtak.

A kórus alatt levő árvíztábla a múlt század végén dúló nagy vihar szomorú emlékét jelzi, mikor a budai hegyekből lezúduló víz a templomot is ellepte, berendezésének nagyrésztét, sőt a kriptában levő halottakat is a Dunába sodorta.

Az óbudai plébániatemplom.

(III., Lajos-utca 168.)

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamoson a Margit-hídig, innen az 5-ös és 7-es kocsikon.)

A Lajos-utcáról nyíló kis térségen áll az egytornyú óbudai plébániatemplom; előtte két jól faragott barokk szobor.

Szent István király már 1012-ben megalapította az óbudai prépostságot Péter és Pál apostolok tiszteletére. Ennek prépostja volt a XII. században *Péter* is, «A magyarok tetteiről» szóló krónikás, akit sokáig csak «*Anonymus*» néven ismertünk. A templom elpusztult, de a török hódoltság után, 1698-ban újból épült óbudán istenháza. Ezt 1749-ben gróf Zichy Miklós restauráltatta s a kor ízlése szerint barokk szellemben díszesebbé tette. A plébániát a XVIII. század eleje óta a premonstreiek, ágostonrendiek, majd a trinitáriusok adminisztrálták, 1753 óta pedig világi papok kezelik. Egy ideig összefüggésben állott a templommal a Trinitáriusok kolostora is, melyet a XVIII. században a nagy mecénás, gróf Zichy Péter fogadalomból építtet s melyhez eredetileg kéttornyú templom is tartozott. Itt őrizték a híres máriacelli kegykép pontos mását, mely ma a plébániatemplomban van. A kastélyá alakított kolostort — melynek templomtornyai az idők folyamán megsemmisültek — ezért nevezik máig is Kiscellnek. A plébániatemplomban 1838-ban árvíz pusztított, melynek magasságát emléktábla jelzi. 1919-ben a kommunizmus alatt a templomot kirabolták s a tetemes kárt azóta

Az óbudai plébániatemplom.

csak kis mértékben sikerült pótolni, mert a templomhoz tartozó 27.000 lélek túlnyomórésze szegénysorsú.

Főbejárata kelet felől van ; itt, a főhomlokzat felett emelkedik tornya. Barokk főkapujától jobbra helyezték el a világháborúban elesett hősök díszes emléktábláját.

A templom belseje tágas, egyhajós.

A szentély mindkét oldalán oratórium van. A *jő-oltáron* Szent Péter és Pál apostolok szobra áll. Felettük az *oltárkép* a Szentháromságot ábrázolja.

Dúsan aranyozott, igen díszes *szószéke* mellett, páratlan szép figurális keretben *Borromeói Szent Károly* képe látható, amint a pestisjárvány megszűnéséért imádkozik. A váci születésű *Vogl Károly* e festményének barokk-rokoko kerete tetején a halálra figyelmeztető Saturnus szárnyal ; alján két angyal szobra közt Szent Teréz elragadtatását ábrázoló dombormű. A keretet, valamint a templom összes szobrait és a szószéket a XVIII. században *Bebo Károly* szobrász, a Zichy-család udvarmestere faragta.

Az északi fal keresztoltárán, üveg alatt egy régi Pietà. A templom északi falánál álló *oltárt* a gróf Zichy-család emelte ; díszes, színes angyalszobrai elütnek a templom egyöntetű színezetétől. Itt van eltemetve *Zichy Péter*, a trinitáriusrendi kolostor alapítója.

Dúsan aranyozott s szép *szószéke* mellett álló faragott mellékoltáron helyezték el a máriacelli híres kegykép másolatát, mely a kiscelli kastély templomából került ide, midőn II. József (1780—1790) a kastélybeli rendházban székelő trinitárius rendet feloszlatta. Ezt a képet mai napig kegykép gyanánt őrzik és tisztelik.

A Szent Margit-kápolna.

(III., Szent Margitsziget.)

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamoson a Margit-hídig onnan bármely kocsin a szigetig. 26-os autobuszon.)

Buda és Pest között fekszik *Szent Margit szigete*, melyet méltán neveznek Európa virágoskertjének. A régi domonkosrendi kolostor helyén, a romok mellett építtette idősb József főherceg a *Szent Margit-kápolnát*, mely a sziget paradicsomi környezetében, évszázados fáktól övezve, idillikus képet nyújt.

A kápolnát árpádházi boldog Margitnak szentelték, kit atyja, IV. Béla király (1235—1270) a tatár veszedelemtől való megszabaduláskor Isten szolgálatára ajánlott föl s ki ezen a szigeten, a domonkosrendi apácák között élte le szent életét.

A kápolna művészi üvegfestésű ablakai már messziről láthatók ; a kápolna belsejébe lépve pedig feltűnik szép majolika díszítése és több árpádházi szentnek ízléses szobra.

A Szent Mihály-kápolna.

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamossal a Margit-hídig, onnan bármely kocsin a szigetig. 26-os autobuszon.)

A Margitsziget árnyékos kolostorromjai között áll a *Szent Mihály-kápolna*.

Ezen a helyen a XIII. században épített kápolnát a Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság. Ezt a kápolnát 1932-ben nagybányai vitéz *Horthy Miklós*

kormányzóságának tízéves jubileuma alkalmából *Lux Kálmán* tervei szerint — régi romjain — rekonstruálták.

A kápolna kicsiny, román épület. Bejárata felett *dombormű* : Szent Mihály arkangyal mérleggel a kezében a lelket méri.

Régi harangja a sziget domonkosrendi kolostorának romjai közül került napvilágra.

A Római Fürdő temploma.

(III., Zaránd-utca.)

(Legkönnyebben elérhető bármely budai dunaparti villamossal a Margit-híd budai hídfőjéig, onnan a szentendrei helyiérdekű vasúttal.)

Budapest határán, a Római-fürdő rohamosan fejlődő villanegyedének önálló lelkézsége és egyházközsége van s rövidesen sor kerül az ókeresztény stílusú plébánia-templom felépítésére.

Ideiglenes temploma egy kertes villában van. A magasföldszint három szobájának fala át van törve s kedves termet alkot. Belépéskor kellemes illat fogad, mert a kis templom dúsan van díszítve virágokkal.

A bejárattal szemben Jézus Szíve-szobor áll. Az oltár *Bellehemet* ábrázoló képét Teőke Andor tanár festette, kinek a sekrestyében még két képe látható: Golgota és Angyali Üdvözlés. A szentély csinosan festett falán angyalok, a mennyezeten pedig a Szentlélek és a négy evangélista jelképes ábrázolása látható.

Az egyik sarokban egyszerű keresztelőmedence, missziós kereszt és gyóntatószék foglal helyet. A terem végén, emelvényen harmónium helyettesíti a kis gyüle-

kezet számára az orgonát. A mennyezeten elhelyezett ventillátorok nyáron is friss levegőt biztosítanak.

A templom ünnepe karácsonykor van.

Alatta színpaddal bíró kis előadóterem foglal helyet.

XI. KERÜLET.

A gellérthegyi sziklakápolna.

(XI., Szent Gellérthegy.)

(Legkönnyebben elérhető az Erzsébet-hídon át bármely villamoson egy kisszakasszal.)

A Gellérthegy déli lejtőjén látható a lourdes-i zárándoklat emlékére létesített *Magyarok Nagyasszonya* sziklakápolna, más néven *Szent Iván barlangtemplom*.

A tágas barlangban a hagyomány szerint réges-régen egy *Iván* nevű szentéletű remete lakott, kihez sokan jöttek gyógyulást keresni. A sziklakápolnát a hegy oldalában fekvő kolostor építésével kapcsolatban létesítették. A kolostor a magyarországi eredetű pálosoké. A magyar pálosokat II. József a XVIII. század végén Magyarországon feloszlatta, csupán Lengyelországban maradt kolostoruk. Néhány év előtt országos mozgalom újból visszatelepítette a rendet szülőföldjére.

Az igen látogatott és zárándokhelyként tisztelt barlangkápolna legfőbb ékessége az a *szoborcsoport*, mely a Szűzet, mint a magyarok védőasszonyát ábrázolja, valamint a «Lourdesi Mária» másolata.

A barlangon keresztül vezet a bejárat a pálosrendi kolostorba.

A Ciszterci-rend plébániatemploma.

(XI., Szent Imre herceg útja.)

(Legkönnyebben elérhető a 19-es villamoson két kisszakasszal.)

A Horthy Miklós körtéren álló Szent Imre-szobor felé nyílik a Szent Imre herceg-útja, melynek mindjárt az elején találjuk a *Ciszterci-rend plébánia-templomát*.

Az ideiglenes szép kis templomocska e század huszas éveinek elején neo-román-gót átmeneti stílusban épült s némiképp a ciszterci-rend XII. századbéli egyszerű stílusának hagyományait követi.

Lépcsőkön jutunk az oszlopokon nyugvó három bolt-hajtásból álló előcsarnokba. Ehhez csatlakozik a kerek kis torony, mely azonban nem magasabb, mint az épület teteje. Főhajóból, két ennél alacsonyabb mellékhajóból, valamint kereszthajóból áll az épület.

Említésreméltók a hívekadományozta szép ablakok, melyeken a tervező művész az Úr Jézus életéből vett jeleneteket, magyar szenteket és assisi Szent Ferencet ábrázolta.

A *jöltárképen* — mint az összes cisztercita templomokban — Szűz Mária mennybemenetelét láthatjuk.

A Lazarista-rendház kápolnája.

(XI., Nagyboldogasszony-útja 26.)

(Legkönnyebben elérhető a 19-es villamoson két kisszakasszal a Horthy Miklós körtérig, onnan gyalog.)

A ciszterciek templomától a rövid, de meredek Himfy-utcán felhaladva, elérünk a Gellérthegy oldalá-

ban fekvő Nagyboldogasszony-útjára, melyen több rendházat találunk. Ezek házikápolnái közül említsük meg a közönség számára is nyitvaálló *Lazarista rendház* barátságos kis kápolnáját.

A kolostorral egybeépült kis templom vörös és sárga téglából neo-gótikus stílusban épült 1903-ban.

Belsejében a kaputól a hajó közepéig nyúlik a karzat, melyen a rend tagjai foglalnak helyet. A neo-gótikus faragványú oltárt faszobrok és két mozaik-kép ékesíti.

A kelenföldi plébániatemplom.

(XI., Kelenföldi pályaudvar.)

(Legkönnyebben elérhető a 19-es villamossal.)

A kelenföldi pályaudvarral szemben, tágas mezők és szétszórt házcsoportok között áll a keletkezőben lévő új városrész plébánia-temploma.

Cementből épült 1930-ban Rózsa Sándor tervei szerint. Alacsony, boltozatos, kistornyú egyház. Szerény, igénytelen, de meghitt kedvességet áraszt.

A barokk-stílusban épülő háromezer lélek befogadására alkalmas új plébániatemplom most épül Wälder Gyula tervei szerint.

XII. KERÜLET.

A városmajori plébániatemplom.

(XII., Csaba-utca.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamoson és 14-es autobuszon.)

A Svábhegy tövében, az Olasz-fasor mellett terül el a Városmajor. Ennek szélén áll a főváros egyik legérdekesebb, de sok áhitatot sugárzó temploma. E legelső korszerű temploma Budapestnek a modern építőművészet célszerű és takarékos szellemében épült. Felületei simák, vonalai szigorúak. Minden egyszerűsége mellett megnyerő.

Alig néhány éves multra tekint vissza ez az egyházközség és máris a harmadik templomot hozza létre. Az új templom mellett álló, német stílusú, sokkal kisebb befogadóképességű, kedves «erdei» kápolna, — mely jelenleg kultúrházul szolgál — lassan szűknek bizonyult, csakúgy, mint az első, a szükségkápolna.

A *Jézus Szívének* szentelt templom *Árkaý Bertalan* műépítész merészen nagyszabású alkotása. A vasbeton szerkezetű épület mellett különálló, a templomhoz csak árkádokkal kötött magasba törő, karcsú harangtorony áll, melynek simaságát csak a tetején szakítja meg három egymás fölé rakott oszlopcsarnok, köztük a szabadon látható harangokkal.

Az épület belseje háromhajós. Magas lépcső vezet a főoltárhoz; egyszerű asztal ez, mögötte tündéri csillogású, hatalmas, színes ablak. Diadalívét Pátzay Pál kitűnően mintázott tizenkét apostola díszíti.

Említésreméltó a Molnár C. Pál festette *Szent Imre*-oltár; a hatalmas, modern stílusú Á. Sztehló Lilly tervei szerint készült *üvegablakok* s a bejárat melletti *hősök kápolnája*, melynek padlója külön látványosság. A rézdomborítású Szent László-oltár *Ohmann Béla* munkája. Padozatában Szent László életéből vett hat színes lap *Kovács Margit* kerámiája.

A mennyezetfreskó a világteremtését ábrázolja; ez, valamint a Szent István oltárképe *Aba Novák Vilmos* festménye.

A templom művészi kiképzéséhez a fent említetteken kívül még *Gádor István* és *Pekáry István* járultak hozzá értékes alkotásaikkal. A tizennégy stáció *Orbán Antal* szobrászművész pályadíj-nyertes műve.

A svábhegyi Szent László-plébánia-templom.

(XII., Svábhegy.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamoson a Fogaskerekű vasútig, onnan a Fogaskerekű vasúttal.)

A Svábhegy kies lejtőjén, a szép nyaralók mellett, svábok-lakta falusi negyed is van; itt találjuk a *Szent László* magyar király (1072—1095) emlékére épült plébánia-templomot.

Ybl Miklós tervezte neo-román-gót átmeneti stílusban, karcsú tornya a bejárat fölött emelkedik.

Főoltárát patrónusa, Szent László képe díszíti. Ékes ablakait a hívek ajándékozták.

Az Angolkisasszonyok zugligeti temploma.

(XII., Szarvas-utca.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamoson a Széll Kálmán-térig, onnan a 81-essel.)

Tágas völgyben fekszik és a budai hegyvidék messze pontjáról is látható az *Angolkisasszonyok* egytornyos, impozáns, jelentős temploma. Neo-román stílusban *Hülll Dezső* műegyetemi tanár tervei szerint épült. 1917-ben Csernoch János hercegprímás (1912—1928) szentelte fel.

Belseje tágas, nyágyarányú és rendkívül világos. A bejárat két oldalán *Damkó József* szobrai állanak: Júdás Taddeus és Pádulai Szent Antal. Az apszisban hatalmas, szép mozaik-képet láthatunk, mely a Szent Családot ábrázolja. Az *oratorium* előtt szabadon áll a karrarai márványból készült *oltár*. «A két okos szűz» szobra *Vass Viktor* alkotása.

A templom tizenkilenc szép ablakát *Zsellér Imre* készítette, az apszisban lévő mozaik ugyancsak tőle származik.

Kétfelől folyosó köti össze a templomot a zárdával, mely a kedves nővérek szorgos vezetése mellett fővárosunk egyik leelőkelőbb leánynevelő intézete. Előkertjében *Kallós Ede* fehér márványból készült «Jézus Szent Szíve», az épület mögött pedig egy 1777-ből való nepomuki *Szent János*-szobor áll. A *pillértöredékek* úgylehet a XV. századbéli pálosrendi kolostor fennmaradt részei.

A Ferenchalmi kápolna.

(XII., Budakeszi-út.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es és 44-es villamoson, a 81-esre való átszállással, valamint a Széna-térről induló 22-es autobusszal.)

Jobbra a Budakeszi-úttól, a kis Hárshegyre vezető lombtakarta ösvény mellett, szerényen áll Kalmárfi Ignác budai városbíró és neje áldozatkészségéből 1822-ben Szent László tiszteletére épített kápolna. A templomocskához felhasznált kövek egy része a XV. századbeli közeli romokból származik. 1866-ban Erzsébet királyné a kápolnát díszes, fehérselyem miseruhával ajándékozta meg, mely jelenleg a Koronázó főtemplom kincstárához tartozik. Ez a miseruha 1779-ben Mária Terézia királynő menyasszonyi ruhájából készült, amit a belehímzett arany évszám is bizonyított. 1927-ben a kápolnát akkori tulajdonosai, báró Csólich tábornok leányai, a fővárosnak ajándékozták. — A bejárat felett az alapítónak és nejének címere látható.

IV. KERÜLET.

A belvárosi plébániatemplom.

(IV., Eskü-tér 2.)

(Az Erzsébet-híd pesti hídfője mellett.)

Szemben a Gellértheggyel, az Erzsébet-híd, illetve az Eskü-út szintje alatt áll a sok viszontagságot átélő ódon Belvárosi plébániatemplom.

Diocletianus római császár (284—305) idejében vár volt ezen a területen. Helyén valószínűleg már a XI.

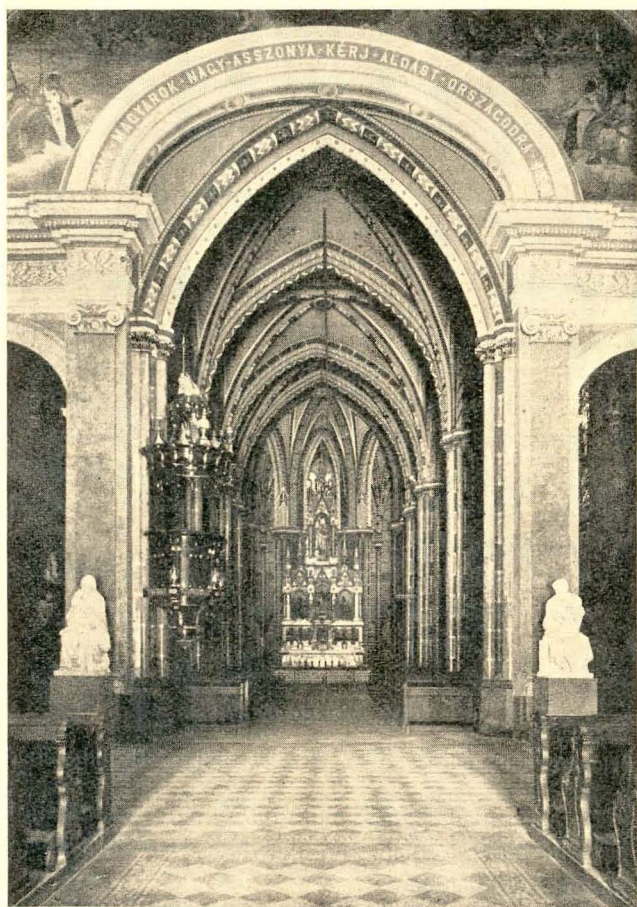
században épült ide egy román stílusú templom, ennek maradványai lehetnek az egyik torony részei. A *tatárjárás* idején (1241) Pest város lakossága ide menekült, de a tatárok rájuk gyujtották az épületet s az elpusztult a benne levőkkel együtt. *Zsigmond* király (1386—1437) gótikus stílusban újjáépíttette, de az építkezés csak *Mátyás* király korában (1458—1490) nyert befejezést. A szentély és a külső, újabban napfényre került falak az egykori gótikus épület emlékei. A török uralom idején is keresztény templom volt, de annyira megrongálódott, hogy jóformán csak a szentély és az alapfalak maradtak épségben. Ezekhez épült azután az 1700-as évek elején a jelenlegi barokk hajó, a tornyok és az egész tető. 1890-ben a főváros megbízásából *Steindl Imre* műépítész — az Országház építője — restaurálta.

Ebben a templomban volt 1211-ben II. Endre király négyéves leánya, a későbbi *Szent Erzsébet* eljegyzése thüringiai Lajos örgróffal. A templom előtti téren tette le 1867-ben *I. Ferenc József* király a koronázási esküt, innen az Eskü-tér elnevezés.

A Dunára néző homlokzat fölött emelkedik a két torony.

A bejárat fölött *Szentháromság-csoport* látható. Ezt, valamint a szentély külső falán álló *Szent Flórián*-szobrot a XVIII. században *Hörger Antal* készítette.

Az előcsarnokban két szép vörösmárvány szenteltvíztartó van. A gótikus stílusban épült és a restaurálás óta színes majolikával díszített szentélyben a pécsi Zsolnay gyárban készült oltár van. Az oltáron Szűz Mária áll a magyar koronát felajánló Szent István és Szent László királyok előtt.

A belvárosi plébániatemplom belseje.

A szentély két oldalfalában egy-egy — a feliratok tanúsága szerint — a XVI. század első éveiből való *pasztoforiumot* (szentségtartót) láthatunk, melyek a magyar renaissance értékes emlékei.

A szentély *diadalívét* — mely átmenetet alkot a gótikus szentély és a barokk hajó közt — *Vastagh György* festménye: A magyar szentek hódolata Szűz Mária előtt, díszíti. — A szentély előtt kétoldalt álló két nagyméretű, művészi Szűz Mária és Szent József szobor Damkó József alkotóképességét dicséri.

A templom falához épült kápolnákat ékes vasrácsok választják el a hajótól. Figyelemreméltók a *Szent Kereszt-kápolna* szobrai. A múlt század elején elhunyt első magyar ujságíró, Kulcsár István síremléke, melyet a tragikus sorsú *Ferenczi István* magyar szobrászművész, Thorwaldsen és Canova tanítványa készített, a templom empire nevezetessége.

A mellékoltárok közül kitűnik a *Karmelhegyi Boldogasszony* díszes faragású, barokkoltára.

Az Angolkisasszonyok temploma.

(IV., Váci-utca 47.)

(Néhány lépésnyire van az Erzsébet-híd pesti hídfőjétől.)

A Váci-utcának az Eskü-úton túli részén találjuk az Angolkisasszonyok zárdáját s a vele összefüggő, ízléses szép templomot.

Eredetileg a Domonkos-rendé volt, mely már 1230 óta tulajdonosa volt a teleknek. A dominikánusok első temploma a tatárjáráskor, a második a török uralom idején pusztult el. A jelenlegi barokk-templom 1690

körül épült. Midőn II. József a Domonkosok tulajdonát elvette, 1784-ben a zárdát és templomot az Angolkisasszonyoknak adományozta. 1809-ben leégett a torony sisakja, akkor kapta mostani egyszerű befejezését. A hagyomány szerint I. Károly (Róbert) magyar királyt (1308—1342) az itt állott domonkos templomban koronázták meg.

A templom kapuzatát a trónon ülő Madonna s két szobor díszíti, melyeket mesterük a szokott barokk mozgalmassággal faragott.

Harmónikus belsejének boltozata típikusan a kor divatját árulja el. *Főoltárképén* Szent Domonkos életének azt a jeienetét festette meg a művész, amint Szűz Máriától a rózsafüzért átveszi. Az északi és déli falhoz támaszkodó két mellékoltár igen díszes.

A ferenciek temploma.

(IV., Ferenciek-tere 8.)

(Néhány lépésnyire van az Erzsébet-híd pesti hídfőjétől.)

A Kossuth Lajos-utca és Egyetem-utca sarkán álló Ferenciek temploma a hatalmas homlokzati oromfallal és a különálló festői toronnyal régi szép városképe a Belvárosnak.

Valaha Szent Péter temploma állott ezen a helyen. Ennek romjain a törökök (1541—1686) mecsetet építettek. A telket 1690-ben *Wernlein* kamarai inspektor a Ferenc-rendnek ajándékozta s 1690—1715 között felépült a barokkstílusú egyhajós templom. A későbbi restaurálások következtében sokat veszített eredeti formájá-

ból, ma már úgyszólván csak a főoltár régi. — 1895-ben *Sturm* Ferenc és *Scholtz* Róbert tervei szerint restaurálták. — Ebbe a templomba járt gyakran gyónni «a legnagyobb magyar», gr. *Széchenyi* István és ide járt lelki gyógyulást keresni *Liszt* Ferenc, a nagy magyar zeneszerző és zongoraművész is. A templom kriptájában volt ideiglenesen eltemetve gr. *Batthyány* Lajos, az első magyar miniszterelnök, az 1849-i magyar függetlenségi harc vértanúja.

A *ferences* templom főbejárata feletti *dombormű* jelenet a keresztútból. Efölött Szűz Mária szobor és egy jellegzetes barokkablak látható.

Az egyhajós templom térhatása, díszes kivitele barátságos, meleg benyomást kelt. A mennyezet freskói nagyrészt *Tardos-Krenner* Viktor művei. A hatalmas főoltár fölött díszes, ovális keretben «Isten szeme» van. A tágas *szentélyt* négy freskó díszíti : jobboldalt *jelenet a nándor-
fehértvári csatából*, kapisztránói Szent János alakjával, továbbá *Hunyadi János halála* ; baloldalt *Szent Antal nyelvének feltalálása* és az *elűzött Szent Erzsébet karácsony éjszakája*.

A bejáratától balra eső első kápolnában Szűz Mária kegyképét tisztelik. Ugyanennek a kápolnának utca felőli külső falán *Holló Barnabás* domborművét helyezték el, mely br. Wesselényi Miklóst, az 1838 március 15-i nagy pesti árvíz hőst, az «árvízi hajós»-t örökíti meg.

A ferenciek temploma.

Az Egyetemi-templom.

(IV., Egyetem-tér.)

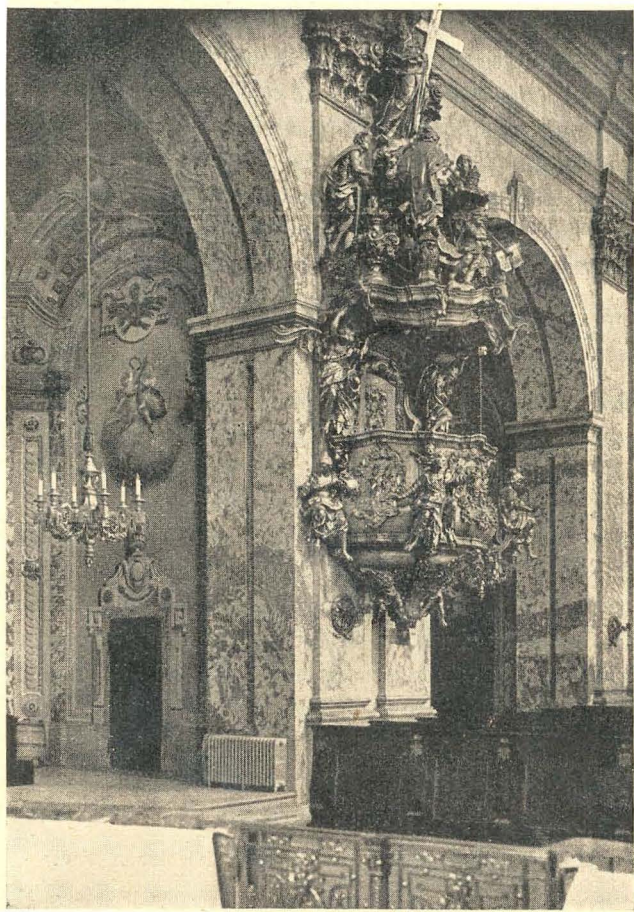
(Az Erzsébet-híd pesti hídfőjének közelében van.)

A Belváros templomai közül első helyen áll a Pázmány Péter Tudományegyetemmel egybeépített Egyetemi-templom, Budapest egyik legszebb műemléke és a lendületes, mozgalmas barokk-stílusnak méltó képviselője.

A török felszabadulás és a kuruc háborúk lezajlása után a Pálos-rend építette fel régi gazdagságához méltón 1725 körül a Kisboldogasszonynak szentelt templomot és a mellette álló rendházat, mely jelenleg papnövelde. Tervezője, építője *Mayerhoffer András*. 1849-ben a Debrecenből visszatért országgyűlés itt tartotta üléseit. Prohászka Ottokár püspök 1927-ben bekövetkezett haláláig ebben a templomban prédikált s hátrahagyott irataiban is meleg szeretettel emlékezik meg róla. Az ő emlékét hirdeti a szószék alján levő, ércből való díszes babérkoszorú.

Az arányos tömegű kéttornyú templom homlokzatának ékessége remekművű kapuja az Egyetem-tér és a *Prohászka Ottokár* — régebben Papnövelde — utca sarkára néz. Homlokzatán a világháborúban elesett egyetemi hallgatók díszes emlékműve, továbbá a szeplőtelen Szűz szobra.

Az előkelő templom legtöbb képe, freskója, szobra, a gipszcsoportok és aranyozott stukkók a boldogságos Szűz életét ábrázolják. A mennyezet öt szép freskója,

Az Egyetemi-templom szószéke.

az osztrák *Bergl János* művei, szintén a Szűz Anya dicsőítésére készültek.

Alaprajza, térhatása, architektonikus összhangja a barokk csúcsteljesítménye. Az egész templomot barokk szellem, élet és derű lengi át. A falak márványa rózsaszín, aransárga és halványzöld. Mennyezete a végtelen égbolt kék színét érzékelteti. Gyönyörűen dekorált falai, oszlopai, oltárai, pazar fafaragásai, intarziás padjai, remek vasrácsa mind a tiszta stílusnak kifejezője.

Gazdagon díszes az aranyozott figurális szószék. Főoltárának szobrászdíszítése páratlan. Kápolnáiban szépek az oltárképek. A *leckeoldali* első oltárkép *Szent Jánost és Szent Annát* ábrázolja. A második kápolnában *remete Szent Pált* térdeplő helyzetben, a kápolna freskóján *Szent Pál és Szent Antal remeték találkozását* láthatjuk. A harmadik oltáron *Szent Júdás Tádé* képe. Az evangéliumi oldalon, a szószékkel szemben levő kápolnában van a *fájdalmas Szűz* kegyképe, valamint a *censtohowai Mária-kép* mása, mely a pálosok különös kegyeletének tárgya. Figyelemreméltó ugyanezen az oldalon a pannoniai származású *Szent Márton* püspök magyar szentektől övezett oltárképe is.

A Szerviták temploma.

(IV., Szervita-tér.)

(Az Erzsébet-híd pesti hídfőjének közelében van.)

A Belváros közepén, az előkelő városnegyed házai közül egyetlen tornyával emelkedik ki a *Szervita-templom*. Barokk stílusban épült. A Szervita-rendet Budavára 1686-ban történt visszavétele után telepí-

tették Pestre ; otthonuk több, mint három évtizeden át egy átalakított török mecset volt. 1711-ben a pestis, két atya kivételével, az egész rendet kipusztította. A templom mai alakját a XVIII. század derekán nyerte. A század végén nagy ünnepség keretében szentelték fel. Az idők folyamán többször megújították, de még ma is az 1694-ben öntött harangjait használják.

Bejárata mellett a nagy világháború emlékét örökíti meg *Istók* alkotása : A lováról lehanyatló huszárt a keresztre feszített Krisztus emeli magához.

A főoltárképen a gyermek *Máriát* atyja oktatja ; fölötte a Szentháromságot jelentő Istenszeme.

A dúsan aranyozott templom belsejében több oltárt találunk, köztük különösen szép az, mely a *fájdalmas Szűz* és *Szent Peregrin* nevét viseli.

V. KERÜLET.

A Szent István-bazilika.

(V., Szent István-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a Kossuth Lajos-utca és Rákóczi-út sarkáról bármely körúti villamoskocsival.)

A Vilmos császár-út hétköznapi lármájából fenségesen emelkedik ki Budapest kéttornyú, kupolás temploma : a *Szent István-Bazilika*: 4147 m² területen épült.

Helyén nem is olyan régen, a XVIII. század végén túlságosan profán építmény állott : Itt volt a «Hetz-Platz», a régi pestiek szórakozóhelye, rajta cirkusz, melyben az állatviadaloikat tartották. II. József uralkodása idején a vidék rohamosan kezd beépülni s már

az 1790-es években felmerült a terv, hogy a Hetz-Platz területén templomot építsenek. A növekvő, öntudatra ébredő főváros itt akarta megteremteni reprezentatív templomát s tervét és kivitelét a közönség több mint egy évszázadon keresztül szeretettel, lelkesedéssel figyelte és támogatta. Először egy kis szükségkáporna épült. 1847 október havában indult meg a templom építkezése *Hild József* országszerte ismert építész vezetésével. A régi terv gipszmodelljei jelenleg a Székesfővárosi Múzeumban láthatók. A munkát azonban az 1848-as események félbeszakították. Közben a Lipót-város ideiglenes temploma 1849 május 12—13-án, mikor Hentzi osztrák tábornok, Buda parancsnoka, Pestet bombáztatta, porrá égett. 1850 február 6-án Scitovszky János primás vezetése alatti tanácskozáson határozták el az új templom építését. 1851-ben indult meg újra az építkezés s eltekintve attól, hogy a már kész kupola beomlott, Hild József 1867-ben bekövetkezett haláláig a külső falak fel is épültek. Amint a római Szent Péter-templom szemelőtt tartásával épült fel a londoni Szent Pál székesegyház, a bécsi Karlskirche, a helsinki-i Miklós-templom és sok más főváros reprezentatív egyháza, épúgy a Szent István-Bazilika tervezője is a római Szent Péter-templomot tekintette követendő mintának. Hild némikép élettelen, száraz, újklasszikus stílusban elgondolt terve azonban módosult, mikor halála után *Ybl Miklós* — a királyi vár és az Operaház, stb. építője — folytatta a művet. Ő az olasz reneszansz szellemét kívánta homlokzatában, tornyaiban, kupolájában kifejezésre juttatni. Ybl 10—15 év alatt gondolta az épület befejezését, de az anyagiak híján, — melyen 1889-ben

a Bazilika-sorsjegyek kibocsájtásával segítettek — a munka bizony jóval kitolódott s nem is készült el teljesen a múlt század folyamán. 1891-ben Ybl is meghalt s *Kauser József*re maradt az épület belső kiképzése. Ami a szemlélőt és bírálót a templom belsejének fényénél és művészi harmoniájával megragadja, az ő műízlésének és tehetségének tulajdonítható. Az épület 10 millió forintba, körülbelül 24 millió pengőbe került. Kezdetben Szent Lipótról nevezték el, az ezredéves ünnep alkalmával a Hercegprimás engedélyével kapta a Szent István-templom nevet.

A bazilika elnevezés téves, mert centrális épület. A fenséges kupola, a rajta levő toronnyal együtt, a kereszt nélkül 95 méter magas. A külső párkány 12 apostol szobrát *Feszler* Leo faragta. Az olaszos jellegű előcsarnok kétoldalán a homlokzat fölé emelkedik a két 86 m magas torony. A homlokzat tetején, háromszögű *timpanonban* Szent István, Szent László, Szent Lipót és több más szent hódol Magyarország Nagyasszonya és a kisdéd Jézus előtt. Alatta az Evangélium szavai: *Ego sum via, veritas et vita* (Én vagyok az út, az igazság és az élet). Az előcsarnok bejáratának ívezetét két hatalmas oszlop tartja, mögötte *Than Mór* akadémikus izü kartonja után készült mozaik, melynek aranymezejében az *Üdvözítő* tárja szét karjait. Alább *Szent István* márványrelieffjére esik tekintetünk.

A kaput két fekete márványpillér határolja; ezek felett karrarai márványtábla hirdeti: D. O. M. Sub invocatione S. Stephani (a mindenható, jóságos Istennek, Szent István tiszteletére). Az ajtót a 12 apostol bronzképe díszíti.

Az egyenlőszárú görög kereszt formájában tervezett reneszansz épület belsejébe lépve, jobb felől *Pietro Locatelli* hatalmas vászna : Ábrahám a három angyallal ; balfelől pedig *Murillo* csodálatos alkotása : A Szent Család tűnik elénk. Mindkettő egy Amerikában élt ezredes, hazánkfia ajándéka.

A centrális elrendezésű épület közepén a kereszt mind a négy szárát átpillanthatjuk és teljes pompájában szemlélhetjük a szép ívelésű kupolát. Benne *Lotz Károly* mozaikjai egyháztörténetünk kimagasló alakjait ábrázolják. A kupoladobban lévő szobrokat *Mayer Ede* mintázta.

Ha a kupola alatti gyönyörű mozaik központi csillagára lépünk és balra fordulunk, a *Szent Kereszt* oltára ötlík szemünkbe, *Stettka Gyula* bencurosán festett, Krisztust a keresztfán ábrázoló oltárképével. Az Úr Jézus erősen megvilágított alakja a sötét háttérben szinte világít. Mellette kétfelől I. Ferenc József király adománya : *Assisi Szent Ferenc* és *Szent Alajos* szobra ; mindkettő a kiváló magyar szobrász *Strobl Alajos* műve. Ezen az oltáron van elhelyezve az Oltáriszentség.

Jobbfelé fordulva, a *Mária-oltárt* látjuk. Képét *Benczur Gyula* festette mesteri módon. Szent István felajánlja koronáját, országát és népét a Boldogságos Szűznek. Naturalizmusa, kitűnő színezése és kedves bája teszik kiváló alkotássá. A Mária-oltárnál tartják május és október estéin a rózsafüzér ájtatosságokat.

A kupolát tartó négy pillér egyikén a szószék, ettől jobbra Szent László szobra *Fadrusz János* alkotása, a harmadik pillérben Szent Gellért, a kupola negyedik pillérében pedig Szent Erzsébet szobra, *Sennyei György* műve foglal helyet.

A főbejárattal szemben a *szentély*, Ybl műéplétész szerencsés ötlete folytán, világítását felülről kapja. A márvány főoltárt árkádosan képezték ki ; baldachinja felett *bronzangyal*, melynek kezében a Szent Korona ; alatta *Szent István* király márványszobra, jobb kezében az apostoli kereszt, baljában a hatalmat jelképező országalmával. A főoltár szobrai *Strobl Alajos* remekművei.

A főoltár feletti félkupola bordái öt mezőre osztják a hajlott falterületet. Ezeket az aranymezőket *Benczur Gyula* elgondolása szerint mozaikok díszítik ; a középső az *Oltáriszentség felmagasztalását*, míg a többi négy balról jobbra : a szentmise kérő (*kyrie*), dicsőítő (*glória*), engesztelő (*dona nobis pacem*) és hálaadó (*benedicamus Domino*) jellegét fejezi ki. Alattuk négy bronzreliefen *Mayer Ede* István királyt ábrázolta, mint a kereszténység védőjét, a Szent Korona letéteményesét, a pannonhalmi monostor alapítóját és Szent Imre herceg királyi tanítómesterét. Középen a *Szent Korona apotheozisát* látjuk. A főoltár felírása : Sancte Rex Stefane — Intercede pro Nobis — Apud Regem Saeculorum.

A pompás neo-rennaissance stílust a négy sarokkápolna sem bontja meg. A főoltártól jobbra eső első sarokban nyert elhelyezést a *Szent Imre-kápolna*, melynek oltárképe *Vastagh György* ecsetjét dicséri.

Ezzel szemben van a *Szent Szív-oltár*, *Fesztli Árpád* festette oltárképpel : Szent József a kis Jézussal, kétoldalt Szent Péter és Szent Pál apostolfejedelmek.

Mindkét kápolna előtt *Damkó József* karrarai márványból készült egy-egy szobrát látjuk : *Jézus szent Szívét* az egyik, a másik *Szent Antalt* ábrázolja.

A főbejáratától jobbra, Szent Gellért szobra mögött, a *Szent Cecília* sarokkápolna oltárképét, az egyházi zene patrónáját ábrázoló triptichont *Nádler Róbert* festette.

A negyedik sarokkápolna Szent Erzsébet szobra mögött, *Szent Adalbert* tiszteletére épült; képét a jeles egyházművész *Roskovics Ignác* (1854—1915) festette.

A sarokkápolnák előtt kis kupolamennyezeteket látunk; ezek medaillonjait *Ébner Lajos* és *Vaslagh György* művészek tervezték.

A Bazilika valamennyi oltára márvány.

A *Szent Lipót-kápolna* a templom sekrestyéje; félkörívben épített. Itt tartják vasárnaponként az örmény szertartású szentmiséket. Falba illesztett tábla emlékezik meg XI. Pius pápa (1922—) nuncius korában tett budapesti látogatásáról.

Az Árpádházi Boldog Margit-plébánia-templom.

(V., Lehel-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a Kossuth Lajos-utca és Múzeum-körút sarkától bármely villamossal a Berlini-térig haladva, onnan átszállással bármely Újpest felé haladó villamoson.)

A tágas Lehel-téren, melyet pár év előtt még teljes egészében elleptek a piaci bódék, épült *Möller István* tervei szerint a löportárdúlói egyházközség plébánia-temploma, *boldog Margit* tiszteletére.

A templom neo-román stílusú, mintája az Árpádok-korabeli zsámbéki templom.

Kéttornyú, román oszlopsorokkal három hajóra osz-

tott tágas, világos épület. Belső berendezése, kiképzése, oltárképének beszerzése most folyik. Fődisze, a főoltár márványkeresztje, *Krausz Lajos* szobrász műve.

VI. KERÜLET.

A Szent Teréz-plébániatemplom.

(VI., Nagymező-utca 2.)

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamoson a Kossuth Lajos-térig, onnan 2-es kocsival.)

A hatodik és hetedik kerület határán, hol a sok kis, szűk mellékutca közé a Király- és Nagymező-utcák kiszélesített szakasza nyílik, a két utca találkozásánál áll a *Szent Teréz* plébánia-templom.

A XVIII. század vége felé ez a környék szegényes külváros, ahol egy ideiglenes fatemplomban, melyet a Szentlélekről neveztek el, tartottak szentmiséket. Később empíre-stílusban felépült a mai templom, melynek toronyóráján, harangjain az 1811-es évszám látható; ugyanekkor a homlokzat *Szent Terézia* szobra is. Két évvel későbbi az ízléses keresztút-oltár és a barokk-stílusú szószék. Régi metszeteken láthatjuk, hogy az 1838-i árvíz mennyire elöntötte még ezt a városrészt is. A templomban másfél méter magasságban állt a víz s annyira megrongálta, hogy alapos renoválásra szorult. Eredeti stílusától eltérően, így nyert később neo-barokk kiképzést. Gazdag kapuzata, ablakai Czigler János tervei szerint készültek. Ebben a templomban volt felravatalozva hazaszállítása után Kossuth Lajos felesége.

A templom kapuja késői barokk, mellette missziós

feszület. A kaputól balra néhány év óta művészi dom-bormű : *Krisztus sirbatétele*. A homlokzat fölött emelkedik a torony, melyen az épület régi empíre külsejének egyetlen maradványa, a toronykörüljáró konzolos erkély látható.

Egyhajós, magas, nagy épület, térhatása jó. Monumentális főoltárát a nagy árvíz után *Polláck Mihály* neves építész (a Nemzeti Múzeum építője) tervezte. A főoltár képe a megsebzett szívű Szent Terézt ábrázolja.

Jobboldalon *Szent József*, balfelől *Szent István* király oltárát találjuk. A mellékoltárokon volutákra helyezett márvány angyalok mesteri alkotások.

A festett ablakokkal díszített sekrestyében az *Üdvözlő* tiszteletére emelt oltár áll, mely szintén az árvíz utáni időből származik.

A Szent Család-plébániatemplom.

(VI., Szondi-utca, a Bajza-utca mellett.)

(Legkönnyebben elérhető a 8-as villamoson a Bajza-utca sarkáig haladva.)

Komor külvárosi bérkaszárnnyák közé ékelve, derűt, tisztaságot hirdet a *Szent Családról* nevezett plébániatemplom.

Két tornya úgy emelkedik ki a templomtestből, hogy nem haladja meg a tető magasságát. Homlokzata vörös homokkő. Neo-gótikus stílusban épült az utolsó esztendőben.

Néhány lépcső vezet kettős kapujához, mely fölött kőkorlátos erkély huzódik, rajta a *Szent Család* szobor-csoportjával.

A háromhajós templom kereszthajós. Főoltárán ugyancsak a Szent Család szobrát látjuk. A kőből faragott neo-gótikus főoltárnak pontos másolatai a kereszthajóban felállított mellékoltárok, ezeken *Szent István*, *Szent Erzsébet* szobra díszlik.

A még nem teljesen berendezett, tágas, templomot csúcsíves ablakok világítják meg. Hét nagy színes ablakának alakjai közül Szent István, Szent Erzsébet és Szent Imre, figyelmet érdemelnek.

A Karmelita-templom.

(VI., Huba-utca 12.)

(Legkönnyebben elérhető a Kossuth Lajos-utca és Múzeum-körút sarkától bármely villamoson a Berliini-térig haladva, onnan a 3-as, vagy 55-ös kocsikon.)

A Karmelita-rend temploma az Angyalföld nevű külváros híveinek lelki otthona. A középkorban Újbécs nevű község állt körülbelül ezen a helyen; a község a századok viharában eltűnt s területe csak a mult század második felében népesült be újra. *Hofhauser* építész tervei szerint épült a mult század végén a kedves, csúcsíves templom. Egy kiépített és egy kiépítetlen tornya van. Az épület külseje vörös téglafal.

Egyhajós templom, melynek üvegablakai kellemes világítást nyújtanak.

A *főoltárkép* a skapuláré Szűz Máriát mutatja. A *diadalíven* látható festmény Szűz Máriát és kised Jézust ábrázolja, amint a karmelita szentek hódolatát fogadják.

Az összes oltárok fafaragásúak. Talán legszebb *melékoltára* páduai Szent Antal dicsőségét hirdeti. Festett ablakai, szobrai többnyire a karmelita-rend szentjeit ábrázolják.

VII. KERÜLET.

A Szent Erzsébet-plébániatemplom.

(VII., Rózsák-tere.)

(Legkönnyebben elérhető a 27-es villamoson, vagy bármely autóbusszal a Vörösmarty-térig, onnan 5-ös autóbusszon.)

Az Árpádházi *Szent Erzsébet* nevét viselő hatalmas, neo-gótstíliú templom a régebben Szegényház-térnek nevezett *Rózsák-terén* áll. Példája a történelmi stílusnak. Előtte a téren *Damkó József* szobrászművész fehér márványból készült alkotása, Árpádházi Szent Erzsébet szobra, melyet a királyi szent 700 éves jubileumán avattak fel.

A templom tervezője, a történelmi stílusok nagy mestere, *Steindl Imre*. Alapkövét 1896-ban, Magyarország fennállásának ezredéves ünnepségei alkalmával I. Ferenc József király tette le.

Az épületet hatalmas, színes oszlopfős kőoszlopok három hajóra osztják ; kereszthajója is van.

Észak felé nyíló homlokzatán *két gótikus torony* nyúlik a magasba, a tetőn kis «huszártorony» emelkedik. A bejárat fölött a *magyar szentek* színes majolika szobrai látnak.

Az épület külsejét pillérek, csúcsívezetű faragványok,

baldachinok, szobrok és keresztvirágok teszik változatosná. A jó arányokkal emelt épület monumentális. Több ezer férőhelye van.

A templom kiképzését és berendezését hazánk legkiválóbb műiparosai készítették. Főoltára díszes. A mellékoltárokon *páduai Szent Antal* és az *Őrangyal* képei művészi értékűek. Szentek képeivel díszített üvegablakai sejtelmes homályban tartják az épületet.

A harangokat elektromos erő hozza működésbe.

A Regnum Marianum-plébánia-templom.

(VII., Aréna-út.)

(Legkönnyebben elérhető a 27-es villamoson, vagy a Vörösmarty-térről az 5-ös autóbusszon.)

A Városligetben, az Aréna-úton, a széles Damjanich-utca tengelyében áll a hatalmas, fehér *Regnum Marianum* plébánia-templom.

A Regnum Marianum Egyesület 1912-ben a Damjanich-utca 50. szám alatti házban rendezett be kápolnát és székházat, amely eleinte legényegyletnek, majd internátusnak, kongregációknak és cserkészcsapatoknak adott otthont. Lelkes paptanárok vezették a középiskolás diákok kongregációit s ők teremtették meg az első magyar cserkészcsapatot is. 1919-ben az a veszedelem fenyegette a Regnum Marianumot, hogy épületét a kommunisták elkobozzák; ekkor Csernoch János hercegprímás a házikápolnát a környék plébánia-templomává nyilvánította. A kis plébánia mintaszerű működést kezdett. Első plébánosa, a Regnum-ház

főnöke, *dr. Shvoy Lajos* — jelenleg székesfehérvári püspök — volt. A kedves, meleg házikápolna kezdettől fogva szűknek bizonyult s a kongregációk működését is zavarta az egyházközség forgalmas élete. Új templomra volt szükség, amelyet *Kotsis Iván* műegyetemi tanár épített fel. A munka évekig tartott, a befejezést a talajból feltörő forró artézi vízforrások és a pénzihiány gátolták.

A központi elrendezésű, kupolás templom a neoromán és bizánci stílus jegyében készült és a ravennai, továbbá a XI. századbeli délfrancia és olasz székes-egyházakra emlékeztet. Fehér falai tömören emelkednek ki a Városliget fái közül.

A templom alatt hatalmas előadóterem van. Lépcső vezet fel a boltozatos előcsarnokhoz, melyből az épület belsejébe vezető bejárat nyílik.

A főoltárt egy mecénás ajándékképpen *Murillo* festménye, amelyen a zseniális spanyol művész Szent István első vértanu alakját ábrázolta, díszíti. A baloldali oltáron a Jézus Szíve oltárkép *Merész Gyula* alkotása éppen úgy, mint a hatalmas, a bejárattal szemben függő *Szent Imre* kép.

A bejárattól jobbra az első oltár *Szent Antal* tiszteletét hirdeti, márványból faragott, gyönyörű szoborral. Mellette *Fesztí Masa* átszellemült oltárképe Szent Erzsébetet ábrázolja.

Balra a *lisieuxi kis Szent Teréz* oltárkép Szöcsné Szilágyi Piroska művének másolata. Említésre érdemes egy ismeretlen mestertől eredő, *Coreggio iskolájából* származó betlehemes kép és *Sassoferrato* fájdalmas Szűz képének másolata is.

VIII. KERÜLET.

A Szent József-plébániatemplom.

(VIII., Mária Terézia-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 14-es, 16-os és 24-es villamosokon.)

A Mária Terézia-téren, a Baross-utca tengelyében áll a kéttornyú *Szent József plébánia-templom*.

A XVIII. század végén, akkor még távoli külváros gödrös, pocsolyás terén épült a plébánia-templom; helyén valamikor csak egy harangláb állott. Eredetileg barokk stílusú volt s legelőször egytornyúnak épült, csak száz évvel később alakították neo-barokká. Védő-szentje Szent József, akiről az egész városrészt Józsefvárosnak nevezték el. A városrész vegyes lakosságára tekintettel, az istentiszteleteket magyarul, németül és tótul tartották s noha már a környék teljesen megmagyarosodott, a mai napig is rendszeresen tartanak itt nem magyar nyelvű szentbeszédeket.

Bejárata egyszerű diadalkapura emlékeztet. A homlokzat tetejét korlát szegélyezi. Mögötte két alacsony, gömbszerű sisakkal fedett torony emelkedik.

Belseje egyhajós. Főoltárán, mely hű mása az esztergomi bazilikabelinek, *Kuppelwieser Lipót* bécsi festőművész, akadémiai tanár 1838-ból származó, grandiózus oltárképe Szent József megdicsőülését ábrázolja. Ugyanő festette fatáblára a tabernakulum felett lévő bájos Madonna-képet (*Szűz Máriát a gyermek Jézussal*), amelyet valamikor a kegyeletes hívek ékszerekkel díszí-

tettek fel. A mennyezet freskók Roskovits Ignác művei, áhítattal teli alkotások.

A mellékoltárok közül a legszebb az expresszív szobrokkal díszített barokk *Kereszt-oltár*.

A Jézus Szent Szíve-templom.

(VIII., Szcitovszky-tér.)

(Legkönnyebben elérhető az Apponyi-tértől a 9-es autóbusszon.)

A jezsuita rendház temploma a József-utca és Szcitovszky-tér sarkán. 1890-ben *Kauser Gyula* műépítész tervei szerint épült. A két kis tornyú vörös téглаépület neo-román stílusú.

A háromhajós templom főapszisában az *Üdvözítő* szobra áll; alkotója ismeretlen.

A templommal egybeépült rendház Horánszky-utcai frontjáról nyílik a tágas, derűs, kongregációs kápolna, mely ugyancsak neo-román stílusban épült.

A Krisztus Király-plébániatemplom.

(VIII., Reviczky-utca 9.)

(Legkönnyebben elérhető az Apponyi-térről a 9-es autóbusszon.)

A Krisztus Királyról elnevezett s 15.000 hívet számoló egyházközség ideiglenes kápolnája egy régi bérházban húzódik meg.

Az egyházközséget 1926-ban a jezsuiták alapították és pasztorálták. Később önálló plébániává vált. A főváros, mint kegyúr ennek az egyházközségnek méltó plébániatemplom építését tervezi.

A kívülről szerénynek látszó, egyszerű kis kápolna aránylag sok értékes műkincset rejt falai között. Szép, Krisztust ábrázoló *oltárképe* ismeretlen régi festő alkotása. Az oltár mellett páduai Szent Antal márványszobra *Damkó József* műve.

A *Mária-kápolnában Tizian* (XVI. század) monumentális Keresztelő Szent János képének másolatát látjuk ; eredetije a velencei akadémia múzeumában van. Ez az értékes kép a Bazilika raktárában függött, onnan került ide néhány év előtt súlyosan megrongált állapotban, mikor is nagy műértéssel restauráltatták. A Mária-oltár mellett a Fájdalmas Szűz igen szép képét *Tiepolo* olasz festőművész valamelyik tanítványa készítette.

A bejárattól jobbra a *Szent Család* régi képe, balra pedig egy ismeretlen olasz festő nagy *Madonna*-képe látható.

A jobboldali falon *Loyolai Szent Ignác* hatalmas képe függ. A sekrestyébe vezető ajtó mellett *Roskovics Ignác* (1854—1915) élénk színű festményeit helyezték el : Szent Józsefet, Szent Pétert, Szent Pált.

Említésre méltók még a sekrestyében felállított művészi tölgyfaszekrények is. A templom miseruháit és fehérneműit tartják bennük

A Szent Rókus-plébániatemplom.

(VIII., Gyulai Pál-utca 2.)

(Legkönnyebben elérhető bármely Rákóczi-úti kocsival.)

A lármás, forgalmas Rákóczi-úton, a kis térbe szélesedő Gyulai Pál-utca sarkán, a Rókus-kórház hatalmas, monoton tömbjéhez építve áll a főváros lakosságának egyik kedvelt temploma, a bájos barokk *Szent Rókus*-templom.

Története érdekes, fordultatos. Az 1711-i nagy pestisjárvány dühöngésekor a hívek fogadalmat tettek, hogy kápolnát emelnek Szent Rókus és Szent Rozália tiszteletére. Az egykori Hatvani-kaputól délkeletre fel is épült a kápolna. Körülötte akkor még szántóföldek terültek el. Az 1739-i újabb pestisjárvány után a kápolnát megnagyobbították s ekkor nyerte mai alakját és berendezését. A kápolna mellé idővel szegényház, majd kórház épült, melynek ápoltpjai a kápolna rektorától kapták ellátásukat. Jelenleg önálló plébánia. Falában emléktábla mutatja az 1838-i árvíz magasságát.

A Rókus-templom stílusa barokk, de idővel empire részletekkel egészítették ki.

Kis toronnyal ékesített homlokzatán át lépcsőkön jutunk az utca szintjénél mélyebben fekvő hajóba.

Egyszerű főoltára, szószéke empire-stílusú. A *diadálív* freskóján Szent Rókust betegei körében ábrázolta a festő.

A kápolna *Segítő Szűz Mária*-képe, mint csodatevő kép, a hívek állandó tiszteletének tárgya, amit a körülötte felaggatott számos kegykép és fogadalmi tábla is hirdet.

A templom előtt magas oszlopon álló Mária-szobor *Halbig* szobrász műve a múlt századból.

IX. KERÜLET.

A Szent Ferenc-plébániatemplom.

(IX., Bakács-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 88/A villamossal, vagy a 15-ös autóbusszal.)

A IX. kerületi, Ferencvárosi plébániatemplomot még Budapest lakossága is csak kevésbé ismeri, pedig méltán megérdemli az érdeklődést, mert *Ybl Miklós* (1814—1891) legszebb alkotásai közé tartozik.

A Bakács-téren, kis magaslaton áll ; vörös téglából, neo-románstílusban épült szeráfi *Szent Ferenc* tiszteletére. Egykor fatemplom állt a helyén. Főbejárata fölött karcsú torony nyúlik a magasba. Kereszthajója fölött huszártorony emelkedik. Kapuja fölött *Szász Gyula* igen szép *Szent Ferenc*-szobra áll.

A bejárattól jobbra a külső falba illesztett emléktábla a ferencvárosi egyházközség hősi halottainak nevét sorolja fel. Belseje oszlopos, bazilikás elrendezésű, harmónikus térhatású. A szentélyt és a kereszthajót *Than Mór* (1828—1899) és *Lotz Károly* (1833—1904) falfestményei díszítik. Törökverő Hunyadi János halálát (1456), *Szent László* királyt (1077—1095), amint a sziklából vizet fakaszt, *Szent István* királyt (997—1038) és udvarát ábrázolták rajtuk a művészek. Esztétikai szempontból értékes nyolc remek színes ablaka.

A Szent Kanizius Péter-templom.

(IX., Gát-utca 6.)

(Legkönnyebben elérhető a 88-as villamoson a Boráros-térig, onnan a 22-essel tovább haladva.)

Nagyobbszabású kis tornyú kápolna a külső Ferencvárosban ez a templom, mely a lazarista-rend alapítójának, paulai Szent Vincének nevét viselte. 1903-ban, *Hofhauser* építész tervei szerint épült, ízléses neo-román stílusban. Évekig a középferencvárosi egyházközség kisegítő plébániatemploma volt, míg a Hallertéri templom fel nem épült.

A Szent Kereszt-templom.

(IX., Ecseri-út 4/b.)

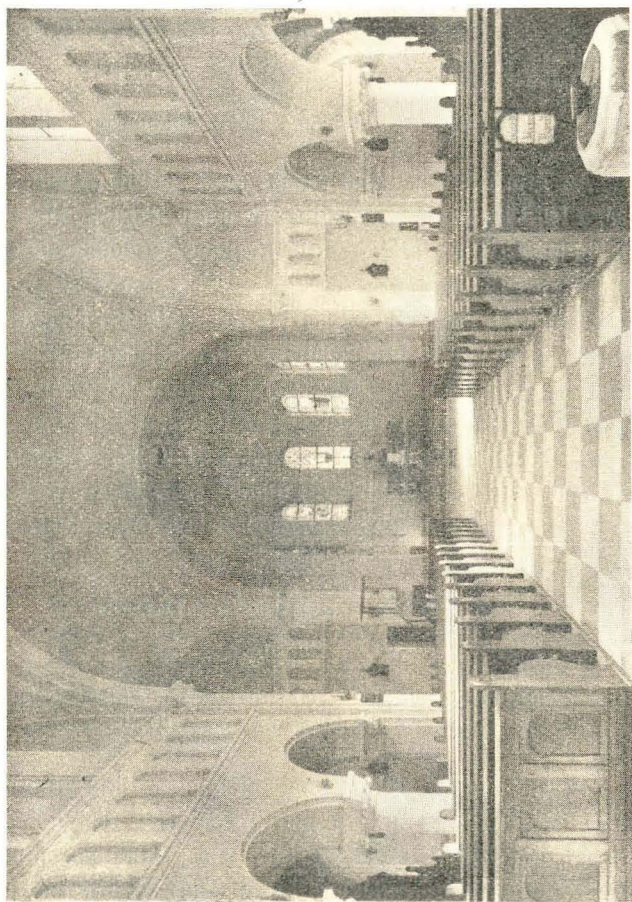
(Legkönnyebben elérhető a Károly király-út és Kossuth Lajos-utca sarkáról az 52-es villamossal.)

Az Üllői-úton, az Ecseri-út sarkán, a sivár városvégi épületek közt áll a *Szent Kereszt* temploma.

Az utolsó évtizedben épült, *Fábián Gáspár* tervei szerint. Típusos neo-románstílusú templom. Külseje sárgás terméskő.

Homlokzata felett két torony, főkapuja felett díszes loggia. Főhajója az alacsonyabb mellékhajók feletti ablakokon át, a sárgás üvegen keresztül barátságos világítással önti el a templomot. A főhajót kereszthajó metszi.

A templomnak igen becses ereklyéje az a kereszt, mely a Golgotha keresztjének egy szilánkját foglalja magában.

A kőszegi plébániatemplom belseje.

A Középferrercvárosi plébánia-templom.

(IX., Haller-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 88-as villamoson.)

Az óriási kiterjedésű Ferrercváros katolikus lakossága lelki igényeinek kielégítésére épült a közelmúltban a Haller-téren a *paulai Szent Vince* nevét viselő hatalmas méretű templom.

Fábián Gáspár tervezte. Neo-románstílusú. Nyugati sarkán 55 m magas torony emelkedik, főbejáratát oszlopcsarnok előzi meg. Homlokzatán a templom védőszentjének, paulai Szent Vincének tetszetős *szobra* áll.

A háromhajós, 50 m hosszú és 31 m széles monumentális épület mellékhajóit inkább csak jelezte tervezője. Oszlopai alacsonyak, oszlopfői levélmustrások.

Az Örökimádás-templom.

(IX., Üllői-út.)

(Legkönnyebben elérhető a Kossuth Lajos- és Rákóczi-út sarkáról az 52-es villamossal.)

Az Üllői-úti házak közé ékelődik a neo-gótikus stílusú Örökimádás-templom, a reparatrix-apácák temploma.

Aigner Sándor tervei szerint, 1904—1908-ban épült Erzsébet királyné emlékére, kinek Klotz Henrik készítette fehér márványszobra azelőtt az előcsarnokban állott. Hatalmas neo-gótikus főoltára I. Ferrerc József király ajándéka.

X. KERÜLET.

A Kőbányai Szent László-plébánia-templom.

(X., Szent László-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 26-os villamossal.)

Budapest X. kerületének, a még mai napig is bizonyos mértékig külön várost képező Kőbányának *Szent Lászlóról* elnevezett plébániatemploma a főváros és az egész magyar építészet egyik nevezetessége. Ezen az épületen nyilvánul meg ugyanis először *Lechner Ödön* (1845—1914) neves magyar műépítésznek az a törekvése, hogy önálló magyar építészeti stílust teremtsen. Stílusának alapja a román, melybe gótikus elemek is vegyülnek. Az épület minden részét magyaros díszítőmotívumokszövik át. Dekorativitását emeli a gazdag majolika-dísz. A sajátos jellegű templom 1894—1897-ben épült.

Főbejárata felett jól tagolt torony emelkedik, melyet két kisebb torony kísér.

Háromhajós, bazilikális elrendezésű templom. Főoltárán Roskovics Ignác reneszanszos ízű festménye Szent László királyt, valamint az egyik mellékoltáron Boldog Margitot ábrázolja.

A Magyarok Nagyasszonya-templom.

(X., Rezső-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamoson.)

A Tisztviselőtelepen áll a sokban az esztergomi bazilikára emlékeztető neo-klasszikus Magyarok Nagyasszonya-templom. *Lechner Jenő* műépítész tervei szerint

a század 20-as éveiben kezdték építeni, 1931-ben készült el.

Központi elrendezésű, görög kereszt alakú, kupolás épület, előtte oszlopcsarnok, melyből három bejárat nyílik.

Belsejében több kis kápolna. Boltozata kazettás. A kupola körül latin felirat hirdeti, hogy a templom a Magyarok Nagyasszonyának tiszteletére és I. Ferenc József király emlékére épült.

Főoltárát zöld műmárványoszlopok veszik körül, aranyozott oszlopfővel. Fölötte a templom patrónájának *szobra*: Szűz Mária, mint a magyarok Nagyasszonya.

Szép oltárképei Szent Antalt (*Ujvári* festménye) és lisieuxi kis Szent Terézt (*Feszti Masa* műve) ábrázolják.

A Régi Pesti Kálvária-templom.

(X., Golgota-út.)

(Legkönnyebben elérhető a 16-os villamoson.)

Izléses, neo-barokk stílusban épült a *régi pesti Kálvária-kápolna*, amely csak a nagyhéten szokott nyitva lenni. Kulcsát a Rezső-téri plébániahivatalban őrzik.

A Vasútasok-temploma.

(X., Pongrác-utca.)

(Legkönnyebben elérhető a 26-os villamoson.)

A magyar államvasutak alkalmazottainak lakótelepén áll a *Máv.-telepi Kisboldogasszony-templom*. Neo-

román stílusban, 1931-ben épült közadakozásból, *Dusek Ede* tervei szerint.

Bejárata felett *Szűz Mária* mozaik monogrammjára ékeskedik.

Egy főhajója és egy kereszthajója van. Főoltárát az *Immaculata* (Szeplőtlen Szűz) szobra díszíti. Felette színes ablaküvegeken angyalok lebegnek, kezükben liliomot és rózsát tartva.

Kereszthajóinak oltárai *Jézus Szent Szíve* és *Szent Imre* tiszteletét hirdetik. A Jézus Szíve-oltár mögött három színes ablakon a *Golgota*, míg a Szent Imre-oltár felett három ablakon *Szent István*, *Szent Erzsébet* és *Boldog Margit* látható.

A templom belső díszei közé tartoznak még Szent József, kis Szent Teréz és Szent Imre kedves szobrai, valamint a *lourdesi* barlang mása. Az egyik nagy kép *Szent Borbálát*, a tűzerek védőszentjét ábrázolja, mert a közeli laktanyákból a katonaság is ide jár szentmisét hallgatni.

A Törökőri Kis Szent Teréz-plébánia-templom.

(X., Kerepesi-út 31.)

(Legkönnyebben elérhető a 24-es villamoson s a HÉV gödöllői vonalán.)

A Kerepesi-úton a helyiérdekű vasút mentén már messziről szemünkbe tűnik a vörös téglából épült kis plébániatemplom, melynek patrónája *lisieuxi kis Szent Teréz*. A gótikát imitáló épület 1928-ban épült, *Petrovác Gyula* tervei szerint.

Homlokzatát kis Szent Teréz karmelita-apácaruhás *mozaikképe* díszíti. Mellékoltárai közül az egyik Jézus Szent Szívének, a másik Szűz Máriának tiszteletére épült. Meg kell említenünk Szent Antal, Szent Erzsébet és Szent József szobrát is, továbbá az előcsarnokban álló nagy *fehér feszületet*, valamint a *mozaikból készült Betlehemet* is.

XIII. KERÜLET.

A Magdolnavárosi Szent László-plébániatemplom.

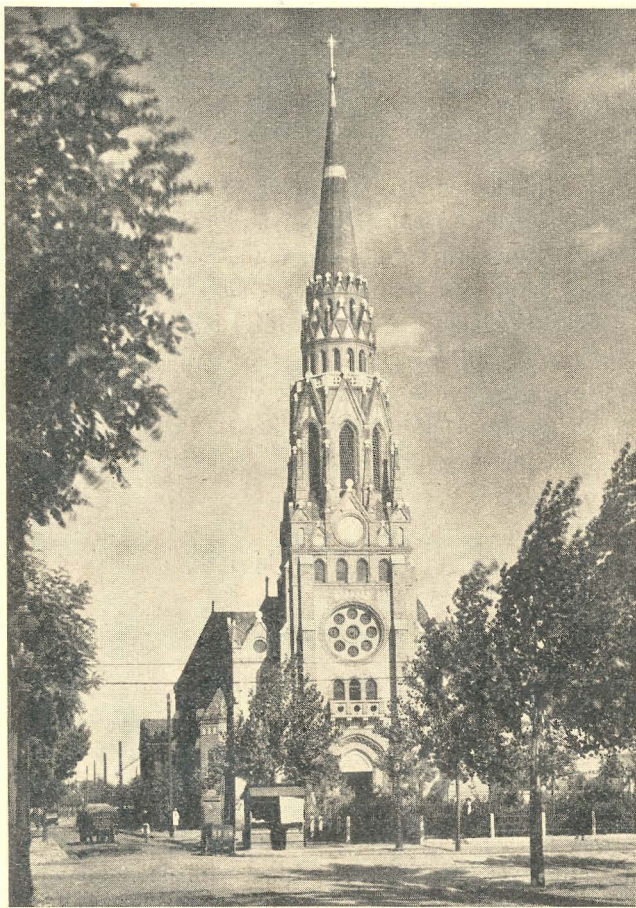
(XIII., Béke-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a Kossuth-Lajos-utca és Múzeum-körút sarkától bármely, Berlini-térig haladó kocsival, onnan a betűs kocsikon.)

Az Angyalföld plébániatemploma szintén újabb keletű. *Petrováczy Gyula* tervei szerint, neo-gótstílusban, vörös téglából épült.

Egyszerű bejáratát kicsiny erkély koronázza. Nagy tornya díszes és tetőtornya is van.

A háromhajós templomot kereszthajó metszi. Szentélyének főoltára fából faragott, csúcsíves. Oratóriumai ízlésesek. Ablakainak üvegfestményei is igen szépek.

A Szent László-plébániatemplom.

A Szent Mihály-templom.

(XIII., Babér-utca.)

(Legkönnyebben elérhető a Kossuth Lajos-utca és Múzeum-körút sarkától bármely Berlini-téri kocsival, átszállással a 3-as és 55-ös villamosra.)

A Tripolis-nak nevezett külváros mezőségein meszsziire ellátszik a *Szent Mihály-templom* két vörös téglatornya. Egyszerű háromhajós épület, ó-lombardiai stílusban épült 1930-ban, *Foerk Ernő* tervei szerint.

Északi oldalán nyíló bejáratától balra *páduai Szent Antal* szobra áll. A *fültár* fölött Szent Mihály képe függ. A *Jézus Szent Szíve*, valamint a *Szűz Mária-oltárok* képeit *Hosszu Márton* festette. Szép a *lourdesi* barlangkápolna Mária-szobra is. Színes ablakait *Zsellér Imre* festő tervezte.

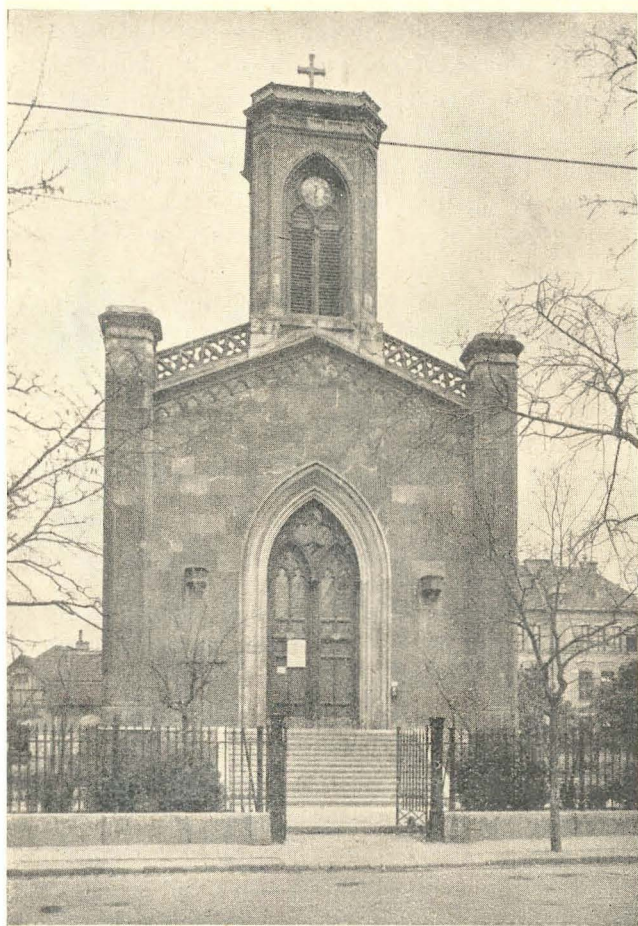
XIV. KERÜLET.

A Jáki-templom.

(XIV., Városliget, Széchenyi-sziget.)

(Legkönnyebben elérhető a 8-as villamoson a Hősök-teréig haladva, vagy autóbuszon a Vörösmarty-tértől az 1-esen, átszállással a 24-esre, 25-ösre.)

A Városligeti tó közepén elterülő Széchenyi-szigeten, a Vajdahunyadi vár néven ismert történelmi épületcsoport egyik bájos része a *Jáki-templom*. Az egész épületcsoport 1896-ban, Magyarország ezredéves fennállásának alkalmából épült s benne az elmúlt ezer év alatt emelt legszebb magyar épületek részeinek másait

A Szent Hermina-kápolna.

kapcsolták össze. Az itt álló kis templom a vasmegyei Ják község világhírű középkori román stílusú templomának többé-kevésbé hű mása, de annak kettős tornya helyett ehhez csupán egy kis tornyot építettek, amely a kassai XIII. századból származó Szent Mihály-kápolna tornyának utánzata. Kapuját román stílusú kőoroszlánok díszítik. Oszlopsoporton nyugvó ívezetes kapuja fölött Krisztus és a tizenkét apostol szobra emelkedik.

A kis templom mellett román stílusú, oszlopfolyosós kolostor-udvar terül el. A templomot a világháború előtt rendezték be és szentelték fel.

A Szent Hermina-kápolna templom.

(XIV., Hermina út.)

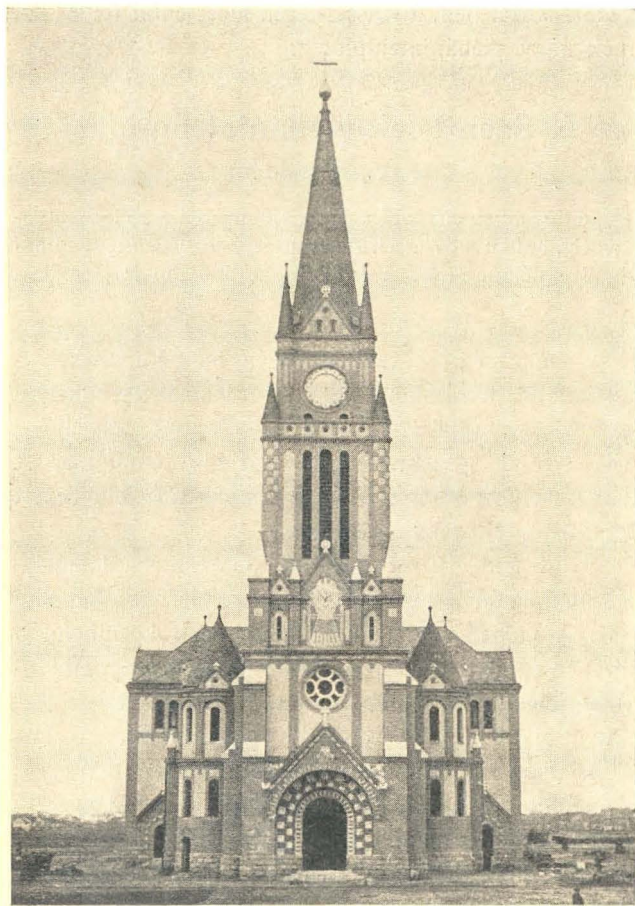
(Legkönnyebben elérhető a 44-es villamoson.)

A Hermina-kápolna néven ismert templom a romanticizmus gyöngyszeme, a Városliget szélén 1856-ban épült, *Hild József* tervei szerint.

Háromhajós, neo-gótstílusú. Lépcsőkön elérhető bejárata fölött alacsony torony áll.

A művészi Szent Hermina-oltárkép József nádor (1797—1847) tragikus körülmények közt fiatalon elhunyt leányának, *Hermina főhercegnőnek* képmása, ki nek ez a környék kedvelt sétahelye volt s ezért épült itt emlékére a templom. Freskóit *Kontuly Béla* festette.

Említésre méltó még a kis templom orgonája, melyen többször játszott pesti tartózkodása idején *Liszt Ferenc*.

A Szentlélek-plébániatemplom.

A kis Hermina-kápolna ideiglenesen plébániatemplon is volt. Közéleben, a Kassai-téren most épült fel a környék nagy plébániatemploma.

A Szentlélek-plébániatemplom.

(XIV., Kassai-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 44-es villamossal a Keleti-pályaudvarig, onnan a 67-essel. Az Andrássy-út végén levő Mille-niumi emlékműtől 24-es és 25-ös autóbuszon is megközelíthető.)

A Zugló még rendezetlen részén, homokbuckák, vil-lák és falusi házak közt alakul ki a Kassai-tér, amely a tervbevett meghosszabbított Andrássy-út tengelyébe esik. Itt áll a székesfőváros legifjabb temploma, az 1937 november 14-én felszentelt, *Szentlélekről* elnevezett herminamezei plébániatemplom.

1919-ben keletkezett a Herminamezei plébánia, mely-nek temploma a legújabb időkig a Hermina-kápolna volt. A plébánia téglalakú körzetének körülbelül a közepén épült fel *Petrováczy Gyula* műépítész tervei szerint a jelenlegi plébániatemplom.

Külseje élénk, tarka, vörös téglá és sárga vakolat-síkok változata. Kitűnő *neoromán* stílusban épült. A tágas kapu fölött erős *torony* emelkedik, rajta 10 m²-es mozaik-mezőben, vörös alapon arany rajz ábrázolja a Szent-lélek hét főajándékát. A tornyot kétfelől két kis kerek oldaltornyocska támasztja.

Néhány lépcső a négyzetalakú, tágas, egy színes ablak-kal világított *előcsarnokba* vezet; a keresztboltozatról csil-lár függ. Innen két ajtón juthatunk a templom belsejébe.

Fehér és kék színű falak, *korinthusi* oszlopok, kockás cementpadló, keresztboltozatok, sok színes ablak, a román stílusnak mindenütt következetesen alkalmazott *félkörívei* harmónikus, kellemes, derűs hatást keltenek.

Kereszthajós neorómai stílusú *bazilika*. Főhajóját két oszlopsor három hajóra osztja; a főhajó magasabb az oldalhajóknál. A bejárat fölött oszlopsor tartja a kórúst. Ugyancsak félkörben elhelyezett oszlopsor támasztja az apszist, melyben a Szentléleknek szentelt *főoltár* áll. A főoltár fölé négy oszlopon nyugvó boltozat (*baldachin*, *ciborium*) borul. Ez Budapest egyetlen baldachinos oltára.

Előtte a balpilléren fából faragott szószék, jobbfelől keresztút.

Az apszis előtt kétfelé lépcsőzetesen szélesedő falon két-két *mellékoltár* van; mind szembe néz a főhajóval. Jobbról Szűz Mária, balról Jézus Szent Szíve oltára; már készen állnak; Szent József és a tisztítótűzben szenvedő lelkek (esetleg Szent István) oltára még készülben.

A bejáratától jobbra eső fülkében *Szent Sír*-kápolna van. Színes szobor a Krisztust sirató fájdalmas Szűzet ábrázolja (piétá).

A mennyezetről függő csillárokon és az oszlopokon elhelyezett világítókarokon villanygyertyák vannak.

A két sorban egymás fölött vonuló ablakokat *Zselléri Imre* művészi *üvegfestményei* díszítik: *Magyar szentek* — a főoltár fölötti apszisban a *szentmise* liturgikus részeinek jelképes ábrázolása —, a kereszthajó hármass ablakain jobbfelől a *Szentlélek* alászállása az apostolokra

és Szűz Máriára, balfelől a *Szentlélek hét főajándéka* és a magyar címer.

A *keresztút* Orbán Antal szobrászművész modern, színes fajansz-munkája.

A Szent Domonkosrendi plébánia-templom.

(XIV., a Thökölyi-út és Szent Domonkos-utca sarkán.)

(Legkönnyebben elérhető a 69-es villamoson.)

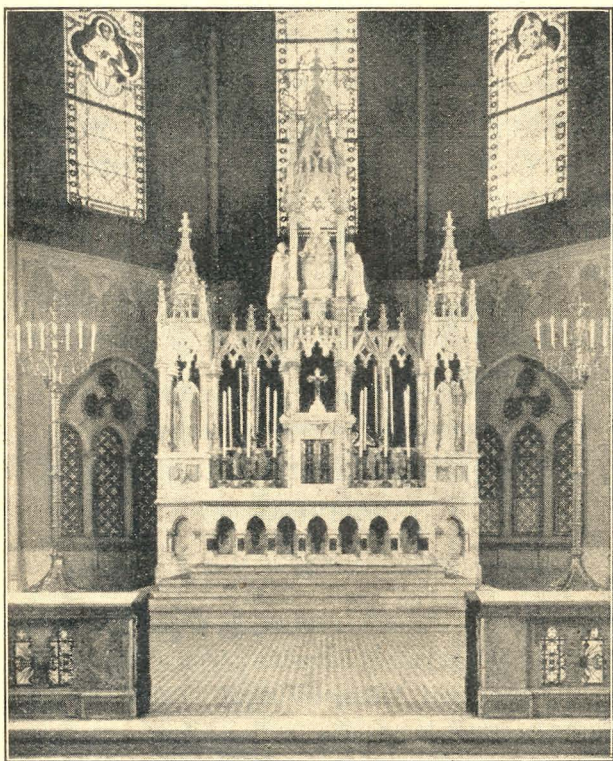
A Keleti pályaudvar indulási oldalán túlhaladva, a Thököly-úton érünk a *szentdomonkosrendi plébánia-templomhoz*. A templom a Rózsafüzér Királynőjének tiszteletét hirdeti.

1911-ben épült *Foerk Ernő* tervei alapján, neogót-stílusban s a világháború alatt és után rendezték be. Homlokzatának egyik sarkán tör a magasba tornya.

Legnagyobb dísze a *Möller István* tervezte gótikus fehér márványoltár, melyet Szűz Mária és a Domonkos-rend szentjei öveznek.

A templomban helyezték el az 1930-ban tartott Szent Imre jubiláris év alkalmával a tiroli zarándokok által ajándékozott óriási méretű fafeszületet, a híres Hofer András-kereszt mását.

Színes ablakai misztikussá teszik a belső teret.

A Szent Domonkosrendi templom főoltára.

A Zuglói Szent Antal-plébánia-templom.

(XIV., Bosnyák-tér.)

(Legkönnyebben elérhető a 69-es villamoson.)

A Bosnyák-téri piacon 1923-ban, *Balázs Ernő* tervei szerint épült az ország első vasbeton szerkezetű temploma. Kis befogadóképességű, egy tornyos, szürke épület, mely csak ideiglenes jellegű, míg új nagyobb templom nem épül. — Patrónusa páduai Szent Antal.

A főoltáron kívül két mellékoltára is van. A főoltár képét *Lohr Ferenc* festette, színes ablakai *Zsellér Imre* ízlését dicsérik.

A Hermina-úti apácáktemploma.

(XIV., Hermina-út.)

(Legkönnyebben elérhető a 44-es villamoson.)

A Városliget szélén 1936 telén készült el *Lechner Jenő* tervei szerint, a Hermina-kápolna közelében, a *Szent Ferencrendi Missziónáriusnők* barátságos, fehér-falu, egytornyú temploma.

Belseje részben még kiépítetlen, felszerelése még hiányos. *Főoltárképe* a Szent Szűz szeplőtlen fogantatását ábrázolja. A templomban állandó szentség-imádás van.

GÖRÖGKATOLIKUS TEMPLOMOK.

A dunabalparti (pesti) plébánia-templom.

(VII., Rózsák-tere.)

(Legkönnyebben a 27-es villamossal érhető el.)

A Rózsák terén, a Szent Erzsébet-plébániatemplom mellett áll a kisméretű dunabalparti görögkatolikus plébániatemplom.

1870 körül épült neoromán-stílusban. Tervezője *Pucher József*. A templomocska vörös téglafalú; egy kis tornya van. Eredetileg ez volt az Erzsébetvárosi róm. kat. plébániatemplom s csak a Szent Erzsébet-templom elkészülése után, 1905 óta használják a görögkatolikusok.

Az oltárképet és a képállvány főbb részeit *Roskovics Ignác* festette.

A dunajobbparti (budai) Szent Flórián-plébániatemplom.

(II., Fő-utca 90.)

(Legkönnyebben elérhető bármely budai dunaparti villamoson.)

Budán, a Pálffy-tér közvetlen közelében találjuk a magyar görögkatolikusok második budapesti templomát, a *Szent Flórián-plébániatemplomot*.

1751-ben Kristen Antal budai pékmester korának

rokokó-stílusában építtette ezt a bájos egytornyú kicsi, de jóarányú kápolnát.

Homlokzatának kőszobrait *Eberhardt* és *Weber* kőfaragók készítették. Bejárata fölött Szent Miklós szobra áll.

Xavéri Szent Ferenc halálát ábrázoló oltárképét *Falkoner Ferenc* festette 1764-ben. Díszes szószékét a Magvető képe ékesíti.

Az elsüllyedt épületet, melybe az utca magas szintje következtében lépcsőkön kellett már lemenni rendkívül érdekes és Magyarországon először alkalmazott eljárással legutóbb másfél méterrel felemelték.

TARTALOM.

Bevezető	Oldal 3
----------------	------------

A budai oldal templomai.

I. KERÜLET.

A Koronázó főtemplom.....	7
A királyi Várkápolna.....	13
A Helyőrségi templom	14
A Tabáni plébániatemplom	17
A Krisztinavárosi plébániatemplom	19
A Vöröskereszt-kórház kápolnája	22

II. KERÜLET.

A Szent Anna plébániatemplom	23
A Kapucinus-templom	25
A Szent Erzsébet-templom	26
A Rákóczi emléktemplom.....	27
A Régi Szent János-kórház kápolnája	28
A Buda-Országúti plébániatemplom	29
A Szent Veronika-kápolna	30
A Pasaréti plébániatemplom	32

III. KERÜLET.

A régi Császárfürdő kápolnája	33
Újlaki plébániatemplom	34

Az Óbudai plébániatemplom	36
A Szent Margit-kápolna	39
A Szent Mihály-kápolna	39
Római Fürdő temploma	40

XI. KERÜLET.

A Gellérthegyi sziklakápolna	41
A Ciszterci-rend plébániatemploma	42
A Lazarista-rend kápolnája	42
A Kelenföldi plébániatemplom	43

XII. KERÜLET.

A Városmajori plébániatemplom	44
A Svábhegyi Szent László plébániatemplom	45
Az Angolkisasszonyok zugligeti temploma	46
A Ferenchalmi kápolna	47

A pesti oldal templomai.

IV. KERÜLET.

A Belvárosi plébániatemplom	47
Az Angolkisasszonyok temploma	50
A Ferencrendi templom	51
Az Egyetemi templom	54
A Szerviták temploma.....	56

V. KERÜLET.

A Szent István-bazilika.....	57
Az Árpádházi boldog Margit plébániatemplom ...	62

VI. KERÜLET.

A Szent Teréz plébániatemplom	63
A Szent Család plébániatemplom	64
A Karmelita-templom	65

VII. KERÜLET.

A Szent Erzsébet plébániatemplom	66
A Regnum Marianum plébániatemplom	67

VIII. KERÜLET.

A Szent József plébániatemplom	69
A Jézus szent Szíve-templom	70
A Krisztus Király plébániatemplom	70
A Szent Rókus plébániatemplom	71

IX. KERÜLET.

A Szent Ferenc plébániatemplom	73
A Szent Kanizius Péter-templom	74
A Szent Kereszt plébániatemplom	74
A Középferrercvárosi plébániatemplom	76
Az Örökimádás-templom	76

X. KERÜLET.

A Kőbányai Szent László plébániatemplom.....	77
A Magyarok Nagyasszonya plébániatemplom	77
A régi pesti Kálvária-kápolna	78
A Vasutasok temploma	78
A Törökőri kis Szent Teréz-templom.....	79

XIII. KERÜLET.

A Szent László plébániatemplom	80
A Szent Mihály plébániatemplom	82

XIV. KERÜLET.

A Jáki-templom	82
A Szent Hermina kápolnatemplom	84
Szent Lélek-plébániatemplom.....	86

A Szent Domonkos-rend temploma	88
A Zuglói Szent Antal plébániatemplom	90
A Hermina-úti apáca-templom	90

Görögkatolikus templomok.

A dunabalszabasi plébániatemplom	91
A dunajbalszabasi Szent Flórián plébániatemplom ,	91

